

UNHCR

Állampolgárság és hontalanság: Kézikönyv parlamenti képviselőknek

Állampolgárság és hontalanság: Kézikönyv parlamenti képviselőknek

"Az állampolgársághoz való jog alapvető emberi jog, hiszen nem kevesebbről van itt szó, mint a jogokhoz való hozzáférés jogáról"

Earl Warren legfelső bíró, Amerikai Egyesült Államok, 1958

Állampolgárság és hontalanság

Kézikönyv parlamenti képviselőknek

Köszönetnyilvánítások

E kézikönyv az Interparlamentáris Unió (IPU) Demokrácia és Emberi Jogok Állandó Bizottsága közreműködésével készült.

Kutatás és elemzés: Carol Batchelor és Philippe Leclerc
(ENSZ Menekültügyi Főbiztosság - UNHCR)

Szerző: Marilyn Achiron

Szerkesztőbizottság:

UNHCR: Erika Feller, Philippe Leclerc, José Riera és Sara Baschetti

IPU: Anders B. Johnsson és Kareen Jabre

A fordítás alapjául szolgáló kiadás:

Nationality and Statelessness: A Handbook for Parliamentarians

Presses Centrales de Lausanne, Svájc

A kiadvány borítólapját tervezte Jacques Wandfluh (Studio Infographie), Svájc

A magyar változatot kiadja:

ENSZ Menekültügyi Főbiztosság Regionális Képviselőlete

1126. Budapest, Felvinci u. 27., hunbu@unhcr.org

Felelős kiadó: Lloyd Dakin

Fordította: Nívó Stúdió Kft.

Lektorálta: dr. Ambrus Ágnes, Tarr Zsófia

Első kiadás éve: 2007

Készítette: e-Print Magyarország Zrt.

Felelős vezető: Oravecz Ákos

„Minden személynek joga van valamely állampolgársághoz. Senkit sem lehet sem állampolgárságától, sem állampolgársága megváltoztatásának jogától önkényesen megfosztani.” E lényegre törő kijelentéssel biztosítja az 1948. évi emberi jogok egyetemes nyilatkozatának 15. cikke minden személy számára, a világ minden részén azt a jogot, hogy jogi kötelék fűzze egy államhoz. Az állampolgárság nem csupán az azonosulás érzését biztosítja az ember számára, hanem feljogosítja az egyént az állam védelemére és számos polgári és politikai jogra. Az állampolgárság ténylegesen úgy írható le, mint „jog a jogokkal való rendelkezésre”.

A nemzetközi jog azon bevett szabályai ellenére, amelyek az állampolgárság megszerzésére, elvesztésére vagy megtagadására vonatkoznak, a földkereségen emberek milliói léteznek állampolgárság nélkül: a hontalanok. Hontalanság a legkülönbözőbb okokból keletkezhet, okozhatja például a jogszabályok ütközése, a terület átadása, a házasságra vonatkozó jogszabályok, a közigazgatási gyakorlat, a diszkrimináció, a születések anyakönyvezésének hiánya, az állampolgárságtól való megfosztás (amikor az állam megvonja az adott személy állampolgárságát) és az állampolgárságról való lemondás (amikor az érintett személy elutasítja egy adott állam védelmét).

A világ hontalanjai közül sokan egyúttal kényszerű áttelepítés áldozatai is. Azok, akiket elszakítottak otthonuktól, rendkívül veszélyeztetettek e téren, különösen, amennyiben kényszerű elvándorlásukat a területi határok átrajzolása kíséri vagy követi. Másfelől a hontalan, állampolgárságtól megfosztott emberek gyakran kényszerülnek elmenekülni szokásos tartózkodási helyükről. A menekülthelyzethez fűződő ezen kapcsolat indította az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlését arra, hogy az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosságát (UNHCR) bízva meg a hontalanság megelőzésének és csökkentésének felügyeletével.

Hozzávetőleg mintegy tizenegymillió hontalan él világszerte. Ez a szám azonban valójában csak becslés, ugyanis nagy nehézséget okoz átfogó adatok összegyűjtése a hontalanok számáról, mivel a hontalanság fogalma vitatott, a kormányok gyakran vonakodnak információkat közölni a hontalansággal kapcsolatban. A hontalanság kérdése nem áll a nemzetközi közösség érdeklődésének homlokterében.

Az utóbbi években azonban a nemzetközi közösség egyre inkább tudatára ébred annak, hogy az emberi jogok tiszteletben tartásával megelőzhető a tömeges menekülés és a kényszerű elvándorlás. Hasonlóképpen egyre inkább általánosan elfogadottá válik – a nemzetközi szerződésekben foglalt elvek alapján –, hogy az államok kötelessége megoldást találni a hontalansággal kapcsolatos problémákra. A kormányoknak hivatalosan és a gyakorlatban is el kell ismerniük, hogy nem jogosultak megvonni vagy visszatartani az állampolgárság előnyeit azon személyektől, akik valódi és tényleges kapcsolatot tudnak igazolni az illető országgal.

A parlamenti képviselők legjobban úgy tudják bizonyítani eltökéltségüket a hontalanság előfordulásának csökkentése vagy kiküszöbölése iránt, hogy a nemzetközi joggal összhangban álló nemzeti jogszabályokat fogadnak el, amelyek biztosítják, hogy senkit ne fosszanak meg önkényesen állampolgárságától, hogy állampolgárságot biztosítsanak olyan körülmények között, amelyek esetén egyébként hontalanság állna elő, és hogy megfelelő védelem álljon azok rendelkezésére, akik hontalanok maradnak, vagy azzá válnak. A parlamenti képviselők rendkívül fontos szerepet tölthetnek be ha elősegítik azt, hogy az állami politika se véletlenül, se szándékosan ne tegye hontalanná az embereket, hogy bátorítsák a kormányt a hontalanok ügyének megoldására, valamint tudatosítják választóik körében a hontalansággal járó problémákat.

E kézikönyv bemutatja a kapcsolódó kérdéseket, a lehetséges megoldásokat, és olyan intézkedéseket körvonalaz, amelyeket a parlamenti képviselők bevezethetnek anélkül, hogy szem elől tévesztenék a hontalanság emberi dimenzióit. Reményeink szerint e könyv hasznos eszközként fog szolgálni a parlamenti képviselők számára minden szükséges lépés megtétele során, amellyel csökkentik, és végső soron kiküszöbölik ezt a jelenséget, amely hátrányosan érinti férfiak, nők és gyermekek millióinak életét világszerte.

António Guterres
Az Egyesült Nemzetek
menekültügyi főbiztosa

Anders B. Johnsson
főtitkár
Interparlamentáris Unió

Tartalomjegyzék

Köszönetnyilvánítások.....	2
Előszó.....	3
Bevezetés.....	6
1. fejezet: Az állampolgársághoz való jog és a hontalanság csökkentésének nemzetközi jogi keretei.....	8
2. fejezet: A hontalanok azonosítása és védelme.....	17
3. fejezet: A hontalanság okainak kiküszöbölése.....	27
4. fejezet: Az UNHCR szerepe.....	43
5. fejezet: Hogyan tudnak segíteni a parlamenti képviselők?.....	48
1. melléklet: A hontalanok helyzetére vonatkozó 1954. évi ENSZ egyezmény részes államai.....	52
2. melléklet: A hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi ENSZ egyezmény részes államai.....	54
3. melléklet: A a hontalanok helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezmény csatlakozási okmánya (minta).....	55
4. melléklet : UNHCR képviseletek.....	57
Az UNHCR-ről és az IPU-ról röviden.....	67

Bevezetés

Mi, akik egy adott ország állampolgárai vagyunk, általában természetesnek vesszük az állampolgárság által részünkre biztosított jogokat és kötelezettségeket. Legtöbbünk beírathatja gyermekeit az iskolába, orvosi ellátást vehetünk igénybe, ha betegek vagyunk, munkát kereshetünk, ha szükségünk van rá, és megválaszthatjuk képviselőinket az államhatalomba. Úgy érezzük, helyünk van abban az országban, amelyben élünk; eltölt bennünket az érzés, hogy egy, a saját személyes mivoltunkat meghaladó nagyobb egészhez tartozunk.

Ezzel szemben milyen az élet azok számára, akiknek nincs állampolgárságuk, akik hontalanok? Állampolgárság hiányában nem vétethetik magukat nyilvántartásba a szavazáshoz abban az országban, amelyben élnek, nem kérvényezhetnek úti okmányt, nem jelentkezhettek be házasságkötésre. Bizonyos esetekben azokat a személyeket, akik hontalanok, és származási országukon vagy korábbi lakhelyük országán kívül vannak, hosszú időre fogva tarthatják, ha az említett országok megtagadják tőlük a területükre történő újbóli belépést. Gyakran még a legalapvetőbb jogokat – az oktatáshoz, orvosi ellátáshoz és munkához való jogot – is megtagadják azoktól, akik nem tudják bizonyítani az országhoz fűződő jogi kapcsolatukat.

„Ha az ország, ahol élek, nemet mond; ha az ország, ahol születtem, nemet mond; ha az ország, ahová a szüleim valók, nemet mond; ha állandóan azt hallok, hogy „nem tartozol köztünk”, úgy érzem, senki vagyok, és még azt sem tudom, miért élek. Ha hontalan vagy, mindig az értéktelenség érzése vesz körül.”

Lara, aki korábban hontalan volt

Az UNHCR által 2003-ban készített felmérés alátámasztja, hogy a világ egyetlen régiója sem mentes a hontalanságot előidéző problémáktól. A hontalanok pontos száma azonban nem ismert. A szervezet becslései szerint világszerte milliók élnek tényleges állampolgárság nélkül. Az államok gyakran nem hajlandók vagy nem tudnak pontos adatokat szolgáltatni; kevés ország alakított ki mechanizmust a hontalanok nyilvántartására. Ténylegesen nem követelmény, hogy az államok jelentsek a területükön élő hontalanok számát.

A hontalanságot a XX. század első felében ismerték el globális problémaként. Előidézhetik az államok között az egyén jogi azonosságáról folytatott viták, az államutódlás, a társadalom bizonyos csoportjainak elhúzódó marginalizálódása, vagy egyes személyek illetve csoportok állampolgárságtól való megfosztása. A hontalanság általában azon időszakok velejárója, amikor mélyreható változás következik be a nemzetközi kapcsolatokban. A nemzetközi határok átrajzolása, a politikai rendszerek manipulálása az ország vezetői kétséges politikai céljainak elérése céljából és/vagy az állampolgárság megtagadása a népszerűtlen faji, vallási vagy etnikai kisebbségek kirekesztése és marginalizálása céljából, vagy az állampolgárságtól való megfosztás a világ minden régiójában hontalansághoz vezet. Az elmúlt 20 év során egyre többeket fosztottak meg állampolgárságuktól, vagy akadályozták meg, hogy tényleges állampolgárságot szerezzenek. Ha megengedjük az ilyen helyzetek kialakulását és fenntartását, az érintett népesség körében a jogfosztottság egyre mélyülő érzése adott esetben elvándorláshoz vezethet.

„Az állampolgárságtól való megfosztás azt jelenti, hogy megfosztanak a világban való létezésétől; hasonlatos a vadság állapotához való visszatéréshez, barlanglakóként vagy vademberként... Akik elvesztették mindazon tulajdonságokat, amelyek lehetővé teszik mások számára, hogy embertársukként kezeljék őket... úgy élnek és halnak meg, hogy semmilyen nyomot nem hagynak maguk után, hogy nem járulnak hozzá semmivel sem közös világunkhoz.”

Hannah Arendt: A totalitarizmus eredete

E kézikönyv célja, hogy nagy vonalakban megismertesse a parlamenti képviselőkkel az állampolgárságot és hontalanságot szabályozó nemzetközi elveket. A nemzetközi jog széles körű mérlegelési jogot biztosít az államoknak, hogy meghatározzák az állampolgárok eredeti körét, valamint az állampolgárság megszerzésének, elvesztésének és megtartásának feltételeit. A XX. század során kialakult emberi jogi alapelvek azonban határt szabnak e tág mérlegelési jognak, amennyiben az hontalanságot eredményezne, illetve ha azt diszkriminatív módon alkalmaznák.

Bár az államok együttműködnek a hontalanságot kísérő problémák kezelése érdekében, még mindig emberek milliói élnek a világban tényleges állampolgárság nélkül. E kézikönyv tárgyalja a hontalanok azon jogait és kötelezettségeit, melyeket a nemzetközi jog és a hontalanok helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezmény biztosít. (Az UNHCR erőfeszítései ellenére mindössze 62 állam ratifikálta az 1954. évi egyezményt, illetve csatlakozott hozzá a 2007. január eleji állapot szerint. Összehasonlításul: 148 állam ratifikálta a menekültek jogállására vonatkozó 1951. évi egyezményt és/vagy az 1967. évi jegyzőkönyvet, illetve csatlakozott ezekhez.) A kézikönyv rávilágít a hontalanság főbb okaira is és feltárja, miként tudják biztosítani a kormányok, hogy állampolgársági jogszabályaik véletlenül se eredményezzenek hontalanságot.

Az UNHCR az ENSZ azon szerve, amely feladatuk kapta a hontalanság csökkentését és a hontalanok segítségét tényleges állampolgárság megszerzésében. E kézikönyv ismerteti, mit tesz az UNHCR e szerep betöltése érdekében. Ugyanakkor olyan gyakorlati lépéseket is javasol, amelyeket a parlamenti képviselők megtehetnek a hontalanság előfordulásának csökkentése érdekében: attól kezdve, hogy áttekintik, és szükség esetén módosítják országuk állampolgársági jogszabályait, odáig, hogy bátorítják a kormányt a hontalanságról szóló nemzetközi egyezményekhez való csatlakozásra, és lépéseket tesznek a népesség körében a hontalansággal járó problémák ismertetése érdekében.

E kézikönyv pozitív példákkal is szolgál arra nézve, hogyan oldották meg egyes országok a hontalanság elhúzódó helyzetét az érintett államok politikai akaratával és a civil társadalom bevonásával a nemzetközi közösség segítségének köszönhetően. E „példaértékű gyakorlat” azt illusztrálja, hogy ha a kormányok, a társadalom és a nemzetközi közösség összefog, a hontalanok végül is élvezhetik a „jogot, hogy jogokkal rendelkezzenek”.

1. fejezet

Az állampolgársághoz való jog és a hontalanság csökkentésének nemzetközi jogi keretei

Az állampolgárság kérdésköre az ország szuverenitásának és önazonosságának az egyik megnyilvánulása, ezért rendkívül érzékeny terület. Nem meglepő, hogy az állampolgárságról folytatott viták az egyes államokon belül és az államok között egyaránt feszültséget és konfliktust eredményezhetnek, és gyakran eredményeznek is. A XX. század során egyidejűleg emelkedett a hontalansági esetek száma világszerte, és váltak egyre intenzívebbé az emberi jogok tudatosítása érdekében tett erőfeszítések. Ily módon az állampolgársággal kapcsolatos nemzetközi jog kettős pályán fejlődött: egyrészt kialakult azon személyek védelme és segítése, akik már hontalanok, másrészt pedig megjelent a hontalansági esetek kiküszöbölésére vagy legalábbis csökkentésére irányuló törekvés.

Mi dönti el, hogy egy személy egy bizonyos ország állampolgára-e vagy sem?

Elvben az állampolgárság kérdése az állam hazai joghatóságának körébe tartozik. Az állam döntéseit azonban korlátozhatják más államok hasonló intézkedései és a nemzetközi jog.

A tuniszi és marokkói állampolgársági rendeletekről szóló 1923. évi tanácsadó véleményében az Állandó Nemzetközi Törvényszék megállapította:

„A kérdés, hogy egy bizonyos ügy kizárólag az adott állam joghatósága alá tartozik-e vagy sem, lényegét tekintve relatív; a nemzetközi kapcsolatok fejlődésétől függ.”

Az Állandó Törvényszék tulajdonképpen azt mondta ki, hogy bár az állampolgársági kérdések elvben az állam joghatósága körébe tartoznak, az államoknak tiszteletben kell tartaniuk a többi állammal szemben fennálló kötelezettségeiket, amelyekre a nemzetközi jog szabályai az irányadók.

Hét évvel később a **nemzeti jogok konfliktusának egyes kérdéseiről szóló hágai egyezmény** megerősítőleg tért vissza erre a kérdésre. Számos állam kommentálta az Állandó Törvényszék 1923. évi tanácsadó véleményét az állampolgárságról szóló 1930. évi hágai egyezmény előkészítése során. A legtöbb állam úgy értelmezte a tanácsadó véleményt, mint amely korlátozza az állam állampolgársági vonatkozású döntéseinek az illető államon kívüli alkalmazhatóságát, különösen akkor, ha e döntések ellentétesek más államok által meghozott állampolgársági vonatkozású döntésekkel.

Az 1930. évi hágai egyezmény, amely a Népszövetség Közgyűlésének égisze alatt jött létre, az első nemzetközi kísérlet volt annak biztosítására, hogy minden embernek legyen állampolgársága. Az egyezmény 1. cikke kimondja:

„Minden állam maga határozza meg jogszabályai útján, hogy kik az állampolgárai. E jogszabályokat más államoknak el kell ismerniük annyiban, amennyi-

ben azok összhangban állnak a nemzetközi egyezményekkel, a nemzetközi szokásokkal, valamint az állampolgárságra vonatkozólag általánosan elismert jogelvekkel.”

Más szóval: annak, ahogy az állam gyakorolja az állampolgárainak meghatározására irányuló jogát, összhangban kell állnia a nemzetközi jog idevágó rendelkezéseivel. A XX. század során e rendelkezések fokozatosan odáig fejlődtek, hogy előnyben részesítik az emberi jogokat az állami szuverenitással szemben.

Az 1948. évi **emberi jogok egyetemes nyilatkozatának** 15. cikke kimondja:

„Mindenkinek joga van valamely állampolgársághoz. Senkit sem lehet sem állampolgárságától, sem az állampolgárság megváltoztatásának jogától önkényesen megfosztani.”

Ez a jog az egyén és az állam közötti valódi és tényleges kötelék meglétén alapul. E köteléket, mint az állampolgárság alapjául szolgáló tényezőt első ízben a Nottebohm-ügyben ismerte el a **Nemzetközi Bíróság**, 1955-ben. A Bíróság leszögezte:

„Az államok gyakorlata, a választottbírói és bírósági határozatok, valamint a jogi szakírók véleménye szerint az állampolgárság jogi kötelék, amelynek alapja a szociális kötődés ténye, az egzisztencia, az érdekek és érzelmek valódi kapcsolódása, a kölcsönös jogokkal és kötelezettségekkel együtt.”

A valódi és tényleges kapcsolat, amely a születésben, lakhelyben és/vagy leszármazásban nyilvánul meg, immár tükröződik a legtöbb állam nemzeti jogalkotásának rendelkezéseiben, valamint az állampolgárságra vonatkozó legújabb nemzetközi okmányokban, mint amilyen az állampolgárságról szóló 1997. évi európai egyezmény.

Az állampolgárságot az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság a következőképpen határozza meg:

„Az a politikai és jogi kötelék, amely az egyént egy adott államhoz fűzi, a lojalitás és hűség szálaival kapcsolja őt az államhoz, feljogosítva az illető állam diplomáciai védelmére” (Castillo-Petrucci és társai v. Peru, az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság ítélete, 1999. május [C. sorozat] 52. 1999. szám).

Milyen jogi eszközök szolgálják a menekültek és hontalanok jogainak védelmét?

Bár az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 15. cikke értelmében mindenkinek joga van az állampolgársághoz, a Nyilatkozat nem rendelkezik arról, hogy az ember konkrétan milyen állampolgárságra jogosult. Annak biztosítására, hogy az embereket ne fosszák meg az állampolgársággal járó minimális jogoktól, a nemzetközi közösség két főbb egyezményt hozott létre: a menekültek jogállására vonatkozó 1951. évi egyezményt és a hontalan személyek helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezményt.

Van-e bármilyen kapcsolat a menekültek jogállására vonatkozó 1951. évi egyezmény és a hontalanság kérdése között?

A II. világháborút követően az újonnan létrehozott ENSZ tagállamai számára az egyik legsürgetőbb feladat azon embermilliók szükségleteinek, sorsának rendezése volt, akik a háború következtében menekültté vagy hontalanná váltak. Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának (ECOSOC) egyik 1949. évi határozata egy ad hoc bizottság felállításáról rendelkezett, amely a menekültek és hontalanok jogállásáról szóló egyezmény szövegét készíti el és a hontalanság kiküszöbölésére vonatkozó javaslatokat dolgoz ki.

A bizottság megszövegezett egy egyezményt a menekültek jogállásáról, valamint egy jegyzőkönyvet a javasolt egyezményhez, amelynek középpontjában a hontalanok álltak. A bizottság nem vizsgálta teljes körűen a hontalanság kiküszöbölésének kérdését, többek között azért, mert azt feltételezték, hogy e kérdésre az újonnan alapított Nemzetközi Jogi Bizottság (ILC) fog összpontosítani.

Történelmi szempontból a menekültek és a hontalanok egyaránt védelmet és segítséget kaptak azoktól a nemzetközi menekültügyi szervezetektől, amelyek az UNHCR elődeinek tekinthetők. A hontalanságról szóló jegyzőkönyvnek e kapcsolatot kellett tükröznie a menekültek és hontalanok között. De a menekültek sürgető szükségletei és a Nemzetközi Menekültügyi Szervezet küszöbön álló megszűnése miatt nem volt elég idő a hontalanok helyzetének részletes elemzésére a teljhatalmú megbízottak 1951. évi konferenciáján, amelyet a két kérdés megtárgyalására hívtak össze. Ily módon a **menekültek jogállására vonatkozó 1951. évi egyezményt** elfogadták a konferencián, míg a hontalanokról szóló jegyzőkönyv elfogadását későbbi időpontra halasztották.

Az 1951. évi menekültügyi egyezmény értelmében a hontalan menekült menekültként részesül védelemben, mert az állampolgárság önkényes megtagadása a konkrét esetben faji, vallási, nemzetiségi okok, meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozás vagy politikai vélemény miatt arra utal, hogy ezt az embert menekültként kell elismerni.

Hogyan rendelkezik a hontalan személyek helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezmény?

Az 1951. évi menekültügyi egyezmény kiegészítéseként létrehozott, a hontalanokról szóló jegyzőkönyvet 1954-ben önálló egyezményvé alakították át. **Az 1954. évi egyezmény olyan elsődleges nemzetközi okmány, amelynek célja a hontalanok jogállásának szabályozása**, valamint annak biztosítása, hogy a hontalanok diszkriminációtól mentesen élvezhessék alapvető jogaikat és szabadságjogaikat. (Az 1954. évi egyezményben részes államok listáját az 1. melléklet tartalmazza.)

Az egyezmény rendelkezései számos vonatkozásban nagyon hasonlóak az 1951. évi menekültügyi egyezmény rendelkezéseéhez. **Az egyezményhez való csatlakozás azonban nem helyettesíti az állampolgárság biztosítását azok részére, akik valamely állam területén születtek, és ott van a szokásos lakhelyük.** Bár mennyire széles körűek is a hontalanok részére nyújtott jogok, ezek soha nem egyenértékűek az állampolgárság megszerzésével.

Az 1954. évi egyezmény tartalmazza a hontalan személy jogi definícióját: hontalan az „*olyan személy, akit egyik állam sem tekint állampolgárának a törvényei erejénél fogva*” („*de jure hontalan*”).

Ki az állampolgár? Ki a hontalan?

Ha az embert a törvény erejénél fogva állampolgárnak tekintik, ez vagy azt jelenti, hogy az adott személyt automatikusan állampolgárként kezelik az adott állam állampolgárságra vonatkozó jogszabályai alapján, vagy azt, hogy az adott személy részére állampolgárságot biztosítottak az illetékes hatóságok döntése alapján. Ezek a jogszabályok lehetnek: az alkotmány, elnöki rendelet vagy az állampolgárságról szóló törvény. A legtöbb ember csak egy állam jogszabályai alapján minősül állampolgárnak: ez általában vagy annak az államnak a joga, amelyben az illető személy született (*jus soli*), vagy annak az államnak a joga, amelynek az illető személy szülei az állampolgárai voltak, amikor a személy született (*jus sanguinis*).

Ha a közigazgatási eljárás során mérlegelési jogkörbe tartozik az állampolgárság megadása, akkor az állampolgárságot kérelmezők mindaddig nem tekinthetők állampolgárnak, ameddig kérelmük tárgyában pozitív döntés nem született, mellyel az adott állam állampolgárságát a vonatkozó jogszabályok alapján részükre megadták. Azok a személyek, akiknek kérelmezniük kell az állampolgárságot, valamint azok, akiket a jog úgy határoz meg, mint akik jogsultak a kérelmezésre, ám kérelmüket elutasították, nem állampolgárai az illető államnak ezen állam jogszabályainak erejénél fogva.

Azon személyek, akik nem szereztek automatikusan vagy egyedi határozat folytán állampolgárságot valamely állam jogszabályai szerint, **de jure hontalanként** ismertek: olyan személyek, akik hontalanok az alkalmazandó jog értelmében. Vélelem szól amellett, hogy az egyén mindaddig állampolgársággal rendelkezik, amíg nincs bizonyíték az ellenkezőjére. Előfordul azonban, hogy azok az államok, amelyekhez a személyt valódi kapcsolat fűzheti, nem tudnak megállapodni arról, hogy melyikük állampolgára az illető személy. Ily módon az illető személy nem tudja igazolni, hogy de jure hontalan, mégis tényleges állampolgársága, és nem részesül nemzeti védelemben. Őt **de facto hontalannak** kell tekinteni.

Bár az egyezmény megszövegezői érzékelték, hogy meg kell különböztetni a de jure hontalanokat (akik nem szereztek automatikusan vagy egyedi döntés alapján, bármelyik állam jogának erejénél fogva állampolgárságot) a de facto hontalanoktól (akik nem tudják igazolni állampolgárságukat), ugyanakkor elismerték a helyzetük közötti hasonlóságot is. Az egyezmény záróokmánya a de facto hontalanok kérdésével foglalkozik, nem kötelező érvényű ajánlást adva:

„a Szerződő Államok – amikor érvényesnek ismerik el azokat az indokokat, amelyek miatt valamely személy lemondott azon állam védelméről, amelynek állampolgára – kedvezően fontolják meg annak lehetőségét, hogy olyan elbánásban részesítsék az illető személyt, mint amelyet az egyezmény a hontalanoknak biztosít.”

A Szerződő Államok maguk alakítják ki azon eljárásokat, melyek keretében eldöntik, hogy valamely személy jogosult-e az egyezmény által biztosított kedvezményekre. Megkeresésre az UNHCR képviseltek, illetve irodák vagy a székhelyen lévő szolgálatok rendelkezésre állnak tanácsadás céljából ezen eljárások kialakítása és végrehajtása kérdésében (az UNHCR képviseltek listája a 4. mellékletben található.)

Lehet-e a hontalan egyúttal menekült is?

A *de facto* hontalanok nem felelnek meg a hontalan személyre az 1954. évi egyezményben kialakított definíciónak. Az 1954. évi egyezmény megszövegezői azt feltételezték, hogy minden olyan személy, aki nem rendelkezik tényleges állampolgársággal – azaz minden *de facto* hontalan – menekült (ugyanis azt feltételezték, hogy azután válik valaki *de facto* hontalanná, miután elmenekült az állampolgársága szerinti országból az állami üldözés miatt, és ez az üldözés szorosan kapcsolódik a tényleges állampolgárság hiányához.)

A *de jure* vagy *de facto* hontalanság azonban nem szükségképpen feltételez üldözést („az üldözéstől való megalapozott félelem” a menekült definíció központi eleme a menekültek jogállására vonatkozó 1951. évi egyezmény értelmében). Az évek során azonban világossá vált, hogy vannak olyan *de facto* hontalanok, akik nem szereznek állampolgárságot a szokásos lakhelyük szerinti országban, ám mégsem minősülnek menekültnek vagy *de jure* hontalannak. A gyakorlatban a legtöbb hontalan, aki segítséget kér az UNHCR-től, függetlenül attól, hogy *de jure* vagy *de facto* hontalan-e, nem menekült, tehát nem jogosult menedékkjogra.

Hogyan rendelkezik a hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény?

1950 augusztusában egy ECOSOC határozat úgy rendelkezett, hogy az ILC készítse el a hontalanság kiküszöbölésére vonatkozó nemzetközi egyezmény vagy egyezmények tervezetét. Az ILC két egyezmény szövegét készítette elő, mindkettő a jogszabályok konfliktusából eredő hontalanság problémájával foglalkozott. Az az egyezmény, amely a jövőbeli hontalanság kiküszöböléséről szól, olyan rendelkezéseket tartalmazott, amelyek sokkal messzebbre mentek, mint a második egyezménytervezet rendelkezései, amely a hontalanság előfordulásának jövőbeli csökkentésére összpontosított. A kérdés megtárgyalására összehívott konferencia résztvevői úgy látták, hogy az első egyezmény túlságosan radikális, ezért úgy döntöttek, hogy a jövőbeli hontalanság csökkentéséről szóló egyezmény tervezetével dolgoznak tovább. Így jött létre **a hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény** (az egyezmény részes államainak listája a 2. mellékletben található.)

Az 1961. évi egyezmény cikkeinek az a céljuk, hogy elkerülhető legyen a születési hontalanság, de ezek a rendelkezések se nem tiltják az állampolgárság megvonásának lehetőségét bizonyos körülmények között, se nem biztosítják visszamenőleg az állampolgárságot valamennyi aktuálisan hontalan személy részére. Az egyezmény rendelkezik egy olyan testület felállításáról is, amelyhez az egyezmény által biztosított jogokkal élni kívánó személy fordulhat, hogy megvizsgálta kérelmét, és segítséget kérjen ezen kérelemnek az illetékes hatósághoz

történő benyújtásában. Az ENSZ Közgyűlése utóbb az UNHCR-t kérte fel e szerep betöltésére.

Az ILC és az államok küldöttei megállapították, hogy nemzetközi segítségre van szükség, mivel az a személy, akitől megtagadják az állampolgárságot, sem a szükséges anyagi erőforrásokkal, sem pedig szakértelemmel nem rendelkezik ahhoz, hogy állampolgársági igényét előterjessze az adott állam hatóságaihoz. Miután egyetlen más állam sem tud meggyőzően érvelni az adott személy érdekében, úgy látták, hogy egy független nemzetközi testületet kell létrehozni ilyen felelősségi körrel. Egy nemzetközi testület általi képviselő megkerülné azt a kérdést, hogy az adott személy a nemzetközi jog alanya-e vagy sem. Ezen kívül, az e munkára specializálódott szervezet adott esetben olyan szakértelmet fejleszthetne ki, amely nem csupán az érintett személyek részére szóló tanácsadás terén lehetne hasznos, hanem javaslatokat tehetne a tényleges állampolgárság megszerzésére és általában a hontalanság csökkentésére.

A hontalanság előfordulásának csökkentésére törekedve az 1961. évi egyezmény előírja, hogy az aláíró államok olyan állampolgársági jogszabályokat fogadjanak el, amelyek megfelelnek az állampolgárság megszerzésére vagy elvesztésére vonatkozó követelményeknek. Ha az egyezmény értelmezése vagy alkalmazása terén vita merül fel a Szerződő Államok között, és ezt nem tudják más eszközökkel megoldani, akkor az ügyet a Nemzetközi Bíróság elé lehet terjeszteni a vitában részes bármely fél kérésére.

Az egyezmény záróokmánya ajánlást tartalmaz, amely hasonlít az 1954. évi egyezmény záróokmányához: bátorítja a Szerződő Államokat, hogy ahol csak lehetséges, terjesszék ki az egyezmény rendelkezéseit a de facto hontalanokra is.

„Egy napon a határok között álltam, és egyik országba sem tudtam belépni. Felejthetetlen élmény! Nem léphettem be abba az államba, amelyben korábban voltam; és nem juthattam be abba az államba sem, amelyben születtem, nevelkedtem és éltem! Hová is tartozom? Még mindig nem tudom elfelejteni az elvesztettség meghatározó élményét, amelyet a repülőtéren átéltem.”

Chen, aki korábban hontalan volt

Hogyan biztosítják az emberi jogi szabályok az állampolgársághoz való jogot?

Számos más nemzetközi jogi okmány is foglalkozik az állampolgársághoz való joggal. **A férjezett nő állampolgárságáról szóló 1957. évi egyezmény** az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát visszhangozza, amikor az állampolgársághoz való jogot, valamint azt a jogot szabályozza, hogy az embert ne fosszák meg állampolgárságától. Törekszik arra is, hogy előmozdítsa „az emberi jogok és alapvető szabadságjogok nemi diszkrimináció nélküli egyetemes tiszteletben tartását és biztosítását minden ember esetében”. Az egyezmény első három cikke speciális rendelkezéseket tartalmaz a feleség állampolgárságára vonatkozóan:

Az 1. cikk kimondja, hogy „*sem az állampolgár és egy külföldi közötti házasság megkötése vagy felbontása, sem pedig a férj állampolgárságának a házasság alatti megváltozása nem érinti automatikusan a feleség állampolgárságát*”.

A 2. cikk kimondja, hogy „*sem egy másik állam állampolgárságának önkéntes megszerzése, sem pedig az állampolgár részéről az állam állampolgárságáról történő lemondás nem akadályozza állampolgárságának megtartását az illető állampolgár felesége részéről.*”

A 3. cikk kimondja, hogy „*az egyik [Szerződő Állam] állampolgárának külföldi felesége saját kérésére különlegesen privilegizált honosítási eljárás útján megszerezheti férjének állampolgárságát*”, és „*az ilyen állampolgárság megadása olyan korlátozásoktól függhet, amelyeket a nemzetbiztonsági vagy közrendi érdekek határoznak meg*”. Azt is kiköti, hogy a Szerződő Állam nem értelmezheti úgy az egyezményt, „*mint amely érinti azt a jogszabályt vagy bírói gyakorlatot, amelynek révén egyik állampolgárának külföldi felesége saját kérésére alanyi jogon megszerezheti férjének állampolgárságát*”.

A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló 1965. évi egyezmény arra kötelezi az államokat, hogy „*fajra, bőrszínre, illetve nemzeti-ségi vagy etnikai származásra való különbség nélkül mindenki számára biztosítsák a jogot a törvény előtti egyenlőséghez*”, különösen néhány alapvető emberi jog, köztük az állampolgársághoz való jog élvezetének tekintetében (5. cikk).

A polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966) 24. cikke kimondja:

„*Minden gyermeknek fajra, bőrszínre, nemre, nyelvre, vallásra, nemzeti vagy társadalmi eredetre, vagyona vagy születésre való tekintet nélkül joga van arra a védelemre, amely őt kiskorú állapotában a családjában, a társadalom és az állam részéről megilleti.*”

„*Minden gyermeket közvetlenül születése után anyakönyveztetni kell és nevet kell adni neki.*”

„*Minden gyermeknek joga van arra, hogy állampolgárságot szerezzen.*”

Az egyezmény 26. cikke azt is kimondja, hogy „*a törvény előtt minden személy egyenlő és minden megkülönböztetés nélkül joga van egyenlő törvényes védelemre. Erre tekintettel a törvénynek minden megkülönböztetést tiltania kell és minden személy számára egyenlő és hatékony védelmet kell biztosítania bármilyen megkülönböztetés ellen, mint amilyen például a faj, bőrszín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy más helyzet alapján történő megkülönböztetés*”.

A nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló 1979. évi egyezmény 9. cikke úgy rendelkezik:

„*A Szerződő Államok kötelesek a nőknek a férfiakéval egyenlő jogokat biztosítani állampolgárságuk megszerzésére, megváltoztatására vagy megtartására. Különösen kötelesek a nők számára biztosítani azt, hogy sem egy külföldivel kötött házasság, sem a férj által a saját állampolgárságának a házasság alatt történt megváltoztatása ne változtassa meg önmagában a feleség állampolgárságát, ne tegye őt hontalanná vagy ne kényszerítse rá a férjének állampolgárságát.*”

„*A Szerződő Államok kötelesek a nők számára a férfiakéval egyenlő jogokat biztosítani a gyermekeik állampolgárságát illetően.*”

A gyermek jogairól szóló 1989. évi egyezmény – amelyet csaknem valamennyi állam ratifikált – két fontos cikket tartalmaz az állampolgárságra vonatkozólag:

A 2. cikk előírja, hogy „a Szerződő Államok tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek, illetve törvényes képviselőjének faja, bőrszíne, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi származása, vagyoni helyzete, cselekvőképtelensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül.”

A 7. cikk kimondja, hogy „a gyermeket születésekor anyakönyvezik és ettől kezdve joga van ahhoz, hogy nevet kapjon, állampolgárságot szerezzen, és lehetőség szerint ismerje szüleit, valamint ahhoz, hogy ezek neveljék.” A cikk azt is kimondja, hogy „a Szerződő Államok gondoskodnak arról, hogy ezeket a jogokat hazai törvényhozásuk és a tárgyra vonatkozó nemzetközi okmányokban vállalt kötelezettségeiknek megfelelően érvényre juttassák, különösen akkor, ha ennek hiányában a gyermek hontalanná válna.”

„1971 óta élek táborban, és remélem, hamarosan a táboron kívül telepedhetek le gyermekeimmel. Azokat a jogokat szeretném, amelyekkel Banglades állampolgárai rendelkeznek. Nincs emberhez méltó életünk: gyermekeim számára nem megfelelő hely a tábor, nem részesülnek oktatásban, és csak nyomorúságos munkára számíthatnak, ha nincs végzettségük.”

Syedaha, egy Bangladesben élő hontalan

Vannak-e az állampolgársághoz való joggal foglalkozó regionális egyezmények?

A regionális okmányok megerősítik az állampolgársághoz való jog jogalapját. **Az emberi jogok amerikai egyezményének (1969)** 20. cikke kimondja:

„Minden embernek joga van az állampolgársághoz. Minden embernek joga van azon állam állampolgárságához, amelynek a területén született, ha semmilyen más állampolgárságra nem jogosult. Senkit nem szabad önkényesen megfosztani állampolgárságától vagy az annak megváltoztatásához fűződő jogától.”

Ezeket az elveket megerősítette az Amerika-közi Bíróság ítélezési gyakorlata is. A Bíróság ugyan megállapította, hogy az állam belföldi joghatóságán múlik az, hogy milyen feltételek mellett ad állampolgárságot, de azt is kijelentette:

„Annak ellenére, hogy hagyományosan elfogadott, hogy az állampolgárság megadásáról és elismeréséről mindegyik állam maga dönt, a jelenkori fejlemények arra utalnak, hogy a nemzetközi jog bizonyos korlátokat állít az államok által ezen a területen élvezett széles körű jogosítványok elé, és azt a módot, ahogyan az államok szabályozzák az állampolgársági kérdéseket, manapság nem lehet kizárólag az államok joghatóságától függőnek tekinteni.”

(Az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság tanácsadó véleménye, „Costa Rica alkotmánya honosítási rendelkezésének módosításai”, 32-34. §; szöveg helye: 5 HRLJ 1984.)

Más szóval: az államoknak figyelembe kell venniük a belföldi állampolgársági jogszabályaikkal kapcsolatos nemzetközi követelményeket, különösen, ha ezek alkalmazása hontalanságot eredményezhet.

1963-ban Európa-szerte érvényes **egyezményt** fogadtak el a **többes állampolgárság eseteinek csökkentéséről és többes állampolgárság esetén a hadkötelezettségről**. Ez az egyezmény azon az akkoriban széles körben elfogadott felfogáson alapult, hogy a többes állampolgárság nem kívánatos és kerülendő. Miután az 1963. évi egyezmény hatálya a többes állampolgárság kérdésére korlátozódik, ezt 1977-ben és 1993-ban két jegyzőkönyvvel egészítették ki, amelyek a kapcsolódó kérdéseket tárgyalják, és tükrözik az állampolgárságról való gondolkodás és az állampolgársági gyakorlat újabb fejleményeit. Az egyezményhez fűzött második jegyzőkönyv például lehetővé teszi többes állampolgárság megszerzését második generációs bevándorlók, illetve vegyes házasságban élő házastársak és gyermekeik esetében.

Az állampolgárságról szóló 1997. évi európai egyezményt – az Európa Tanács égisze alatt létrejött új regionális okmányt – az az igény hívta életre, hogy olyan egységes szöveget hozzanak létre, amely magában foglalja a nemzeti és nemzetközi jogban az állampolgárságra vonatkozóan az 1930. évi hágai egyezmény óta történt fejleményeket az állampolgársági jogok ütközésének kérdésében. Az egyezmény nem módosítja az 1963. évi egyezményt, hanem kompatibilis azzal. Az 1997. évi állampolgársági egyezmény lehetővé teszi többes állampolgárság megszerzését a különböző állampolgárságú házasságban élő személyek és gyermekeik esetében. Az egyezmény kiterjed az állampolgárság megszerzésének, megtartásának, elvesztésének és visszaszerzésének, az eljárási jogokra, az államok jogutódlásával összefüggő állampolgárságnak, a hadkötelezettségnek és a Szerződő Államok közötti együttműködésnek a kérdéseire is. Számos rendelkezést tartalmaz a hontalanság kialakulásának megelőzésére. Az egyezmény a hontalan személy meghatározásakor a hontalan személyek jogállására vonatkozó 1954. évi egyezményre hivatkozik - azaz az európai állampolgársági egyezmény rendelkezései csak a de jure hontalan személyekre vonatkoznak.

Az államutódlással kapcsolatos legutóbbi európai tapasztalatok arra a felismerésre vezettek, hogy nagyon sokan ki vannak téve a hontalanná válás kockázatának, mert elveszíthetik állampolgárságukat egy másik állampolgárság megszerzése előtt. Az Európa Tanács arra törekedve, hogy elkerülhető legyen az államutódlás folytán bekövetkező hontalanság – amely úgy jöhet létre, hogy egy területet az egyik államtól átcsatolnak egy másikhoz, államok egyesülnek, egy állam felbomlik, vagy egy terület egy része vagy egyes részei leválnak –, 2006. március 15-én elfogadta az **államutódlással kapcsolatos hontalanság megelőzéséről szóló egyezményt**, amely kifejezetten erre a problémára összpontosít. Az egyezmény speciális szabályokat tartalmaz az államutódlás eseteire. 22. cikke gyakorlati útmutatást ad olyan kérdésekben, mint a jogutód és jogelőd államok felelőssége, bizonyítási szabályok, a születéskori hontalanság elkerülése és az állampolgárság hontalanok általi megszerzésének elősegítése.

1999-ben az Afrikai Egységsszervezet (jelenleg Afrikai Unió) elfogadta a gyermek jogairól és jólétéről szóló afrikai chartát, melynek mintájául az ENSZ gyermek jogairól szóló egyezménye szolgált. A charta megerősíti az egyezmény alapelveit,

ideértve a diszkrimináció tilalmát, valamint a gyermek mindenk felett álló érdekének elsőlegességét. A charta 6. cikke a névviseléssel és az állampolgársággal kapcsolatban kimondja, hogy:

- Minden gyermeknek születésétől fogva joga van a névhez;
- Minden gyermeket születésekor haladéktalanul anyakönyvezni kell;
- Minden gyermek jogosult állampolgárság megszerzésére;
- A chartát aláíró államok vállalják annak biztosítását, hogy alkotmányos jogalkotásuk elismeri azokat az elveket, amelyek alapján a gyermek megszerzi azon állam állampolgárságát, amelynek területén született, ha születésének időpontjában semmilyen más állam jogszabályai szerint nem szerez állampolgárságot.

2. fejezet

A hontalanok azonosítása és védelme

Annak ellenére, hogy a nemzetközi közösség folyamatosan törekszik a hontalanság csökkentésére a nemzeti állampolgársági jog, valamint a hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény és más nemzetközi okmányok megvalósítása útján, az UNHCR becslései szerint embermilliók élnek világszerte állampolgárság nélkül. **A hontalanok helyzetére vonatkozó 1954. évi ENSZ egyezmény** meghatározza, hogy ki a hontalan, előmozdítja e személyek számára a jogi identitás megszerzését és biztosítja, hogy a hontalanok megkülönböztetés nélkül élvezzenek bizonyos alapvető jogokat és szabadságjogokat.

„Nem kaphatunk bejelentett állást, nem költözhetünk, olyanok vagyunk, mint a hajó kikötő nélkül. Problémát jelent az oktatáshoz és az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés is. Nem tudtam elvégezni a középiskolát, nem mehettem főiskolára. Csak magánkórházban kereshetem fel az orvost, állami kórházban nem.”

Abdullah, az Egyesült Arab Emírátsokban élő hontalan bidoon
[a hontalanok jelölésére alkalmazott arab kifejezés.]

Kik a hontalanok?

Az 1954. évi egyezmény jogi definíciója a hontalan fogalmára a következő: hontalan az „akit egy állam sem tart saját törvényei alapján állampolgárának” (1. cikk). Ez a meghatározás nem érinti az állampolgárság minőségét, azt a módot, ahogy az állampolgárságot megadják, vagy az állampolgársághoz való hozzájutást. A meghatározás egyszerűen a jog működésére utal, amelynek révén az állam állampolgársági jogszabályai ex lege vagy automatikusan meghatározzák, ki rendelkezik állampolgársággal.

Figyelembe véve ezt a meghatározást, ahhoz, hogy „**hontalannak**” ismerjék el, **az érintettnek kell bizonyítania, hogy nem fűzi jogi kötelék egyik szóba jöhető országhoz sem.**

Amikor az államok a hontalanság bizonyíthatóságát vizsgálják, át kell tekinteniük azon államok vonatkozó állampolgársági jogszabályait, amelyekkel az adott személynek korábban kapcsolata volt (pl. születés, korábbi szokásos lakhely, vagy amely(ek)nek a házastárs vagy a gyermekek az állampolgárai, vagy amely(ek)nek a személy szülei vagy nagyszülei az állampolgárai), konzultálniuk kell ezen államokkal, és szükség esetén bizonyítékot kell kérniük. Az államok elvárhatják az érintett személy teljes körű együttműködését minden lényeges tény és információ szolgáltatása során. Az UNHCR elősegíti az államok közötti konzultációt, és technikai információkkal szolgál – megkeresésre – a vonatkozó jogszabályokról és azoknak a különböző államokban történő végrehajtásáról.

A hontalanság bizonyításának megbízható formája a felelős állami hatóságtól származó dokumentum, amely igazolja, hogy az érintett személy nem állampolgár, általában. Ilyen bizonyíték azonban nem mindig áll rendelkezésre. Előfordul, hogy a származási ország vagy a korábbi szokásos lakhely országának illetékes

hatóságai megtagadják hiteles dokumentumok kiállítását arról, hogy a személy nem állampolgár, sőt időnként az is megesik, hogy egyszerűen nem válaszolnak a megkeresésre. Egyes állami hatóságok adott esetben úgy érzik, nem felelősek annak igazolásáért, hogy mely személyeknek nincs jogi kötelékük az országgal. Így az is feltételezhető, hogy ha egy állam megtagadja annak megerősítését, miszerint az adott személy az ő állampolgára, a megtagadás önmagában a bizonyíték egy formája, mert az államok általában biztosítják a diplomáciai védelmet az állampolgáraik számára.

Ki lehet-e zárni valamely személyt az 1954. évi egyezmény hatálya alól?

Az 1954. évi egyezmény preambuluma megerősíti, hogy a hontalan menekültek a menekültek jogállására vonatkozó 1951. évi egyezmény hatálya alá tartoznak, ezért nem vonatkozik rájuk az 1954. évi egyezmény.

A hontalan személy meghatározásán kívül az 1954. évi egyezmény 1. cikke azokat az eseteket is meghatározza, amikor annak ellenére, hogy valaki megfelel a definíciónak (tehát hontalan), mégis ki van zárva az egyezmény alkalmazásából bizonyos okok miatt: vagy azért, mert nincs szüksége ilyen védelemre, mert már élvezzi valamely jogi rendszer vagy a nemzetközi segítség előnyét, vagy mert nem érdemes a nemzetközi védelemre az általa egyénileg elkövetett bűncselekmény(ek) miatt. Ide tartoznak azon személyek:

- *„akik jelenleg – az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosának kivételével – az Egyesült Nemzetek szerveitől vagy szervezeteitől védelemben vagy segélyben részesülnek, addig, amíg ez a védelem vagy segély fennáll.”*

Jelenleg az ENSZ egyetlen ügynöksége jöhet szóba e tekintetben: az ENSZ Palesztin Menekülteket Segélyező és Munkaközvetítő Hivatala a Közel-Keleten (UNRWA).

- *„akiket annak az országnak az illetékes hatóságai, melyben lakóhelyük van, olyan személyeknek ismertek el, mint akiket megilletnek az adott ország állampolgárságának birtoklásával járó jogok és kötelezettségek.”*

Ez azt jelenti, hogy ha egy hontalannak legális lakhatást biztosítottak valamely államban, és az 1954. évi egyezmény alapján nyújtottakhoz képest több jogot, különösen az állampolgár által élvezett jogokkal egyenértékű teljes körű gazdasági és szociális jogokat, valamint védelmet élvez a kitoloncolás és kiutasítás ellen, akkor nem kell alkalmazni az egyezmény rendelkezéseit erre a személyre, annak ellenére, hogy hontalan.

- *„akik a nemzetközi okmányokban megfogalmazottaknak megfelelően béke elleni, háborús vagy az emberiség elleni bűnöket követtek el; akik tartózkodási helyük államán kívül, mielőtt abba az államba bebocsátást nyertek, súlyos, nem politikai bűncselekményt követtek el; vagy akik az Egyesült Nemzetek céljaival és elveivel ellentétes cselekmények elkövetésében vétkesek.”*

Mikortól nem lehet hontalannak tekinteni valamely személyt?

A hontalanság állapota véget ér, amikor az érintett személy tényleges állampolgárságot szerez.

A 2003 decemberében Etiópiában és 2004 novemberében a Kongói Demokratikus Köztársaságban elfogadott állampolgársági jogszabály előremutató lépést tett afelé, hogy felszámoljon olyan elhúzódo helyzeteket, amelyekben nagyon sok embert tényleges állampolgárság nélkül maradt. Az etiópiai jogszabály lehetővé teszi számos Etiópiában lakó számára az etióp állampolgárság visszaszerzését, míg a Kongói Demokratikus Köztársaság új törvényei segítik az illető ország állampolgárai összességének meghatározását.

Milyen eljárást alkalmaznak annak meghatározására, hogy egy személy hontalan-e?

Bár az 1954. évi egyezmény definiálja, hogy ki a hontalan, nem dolgoz ki eljárást a meghatározásra. Így az államoknak és azon személyeknek, akikre az egyezmény vonatkozhat, egyaránt érdekében áll, hogy olyan jogszabályt alkossanak, amely kiterjed a hontalanság meghatározásának módjára. E jogszabálynak ki kell jelölnie a döntéshozókat, és meg kell állapítania a személyek hontalanként való meghatározásának következményeit.

Egyes államok olyan végrehajtási jogszabályokat fogadtak el, amelyek speciális kormány szerveket jelölnek ki – olyan hivatalokat, amelyek kifejezetten a menedéjjoggal, menekültekkel és hontalanokkal foglalkoznak, például a belügyminisztériumot –, hogy ezek vizsgálják és bírálják el a hontalansággal kapcsolatos kérelmeket. Más államok, amelyeknek nincs kifejezett jogszabályuk a hontalanság meghatározására irányuló eljárásra, létrehoztak olyan közigazgatási vagy bírói hatóságot, amelyet megbíztak a hontalanság meghatározásával. A legtöbb államnak azonban egyáltalán nincs ilyen jellegű eljárása. Ilyenkor a hontalanság kérdése sok esetben a menekültstátusz meghatározására irányuló eljárás során merül fel, e keretek között „dolgozzák fel” a hontalansági kérelmeket, ami magában foglalja a humanitárius vagy kiegészítő védelem nyújtásának lehetőségét. A gyakorlatban előfordulhat, hogy a hontalanokat egyszerűen csak azért kötelezik kérelmüknek a menekültügyi rendszeren keresztül történő intézésére, mert nem áll rendelkezésre más eljárás.

Egyes országoknak nincs konkrétan e célra létrehozott eljárásuk és probléma merül fel akkor, amikor valaki lakhatási engedélyt vagy úti okmányt kér, vagy ha a menedéj jog iránti kérelmet elutasítják, és arra nézve nyújtanak be kérelmet, hogy más indokok alapján maradhassanak a menedéket nyújtó országban.

Franciaországban a hontalan jogállás meghatározására irányuló eljárást a Menekülteket és Hontalanokat Védő Francia Hivatal (OFPRA) folytatja le, amely bírói és közigazgatási védelmet hivatott nyújtani a hontalanok részére. A kérelmezőknek közvetlenül az OFPRA-hoz kell fordulniuk.

Spanyolországban az idegenrendészeti törvény úgy rendelkezik, hogy a belügyminisztérium határozza meg a hontalan jogállást egy királyi rendelet által szabályozott eljárás keretében. A kérelmezők a rendőrkapitányságokhoz vagy a Menedék- és Menekültügyi Hivatalhoz (OAR) fordulhatnak. A előzetes vizsgálati szakasz lezárása után az OAR lefolytatja az eljárást, majd indokolással ellátott véleményét továbbítja a Belügyminisztériumhoz.

Olaszországban az állampolgársági törvény 1992. évi módosításainak 1993. évi végrehajtási rendelete biztosítja a Belügyminisztérium részére a hatáskört, hogy elismerje a hontalan jogállást.

A hontalanok meghatározására irányuló sajátos eljárás hiányában nem lehet megállapítani, hogy a hontalanság hány esete marad azonosítatlan, és így lehetetlen meghatározni a probléma valós mértékét, nagyságrendjét.

Milyen bizonyíték szükséges?

Általában a kérelmező feladata, hogy dokumentációt szolgáltatson a „származási országának” – a születése országának vagy a korábbi úti okmányt kibocsátó országnak – a követségétől vagy konzuli hivatalától, amely igazolja, hogy az illető nem állampolgára az adott országnak. Amint azonban korábban ismertettük, ez nem mindig lehetséges. Ha a komplett dokumentáció nem áll rendelkezésre, más bizonyítékok is elfogadhatók, pl. a vonatkozó állampolgársági törvények kivonata és tanúk, valamint más, harmadik felek által tett nyilatkozatok. Az információk felkutatása együttműködő megközelítést igényelhet a kormány különböző részlegei és minisztériumai, valamint más államok között.

E kézikönyv írásakor még nincs harmonizált megközelítés az államok között a hontalanok meghatározására. Miután a hontalanságra vonatkozó bizonyítás szabályai államról államra változnak, előfordulhat, hogy azt a személyt, akit hontalanként ismernek el az egyik országban, egy másik ország nem ismeri el ilyenként.

2005-ben publikálta az UNHCR a „*Jelentés az 1954. évi egyezmény Európai Unió tagállamain belül történő végrehajtásáról*” című dokumentumot. A tanulmány megállapította, hogy a legtöbb EU tagállam még nem hozott létre sajátos mechanizmust a hontalanok azonosítására és elismerésére; ehelyett általában a menekültügyi eljárást veszi igénybe. Ennek eredményeként lehetetlen megállapítani a hontalanság problémájának valós mértékét az Európai Unión belül. A jelentés elkészítése során azonban az UNHCR kiemelte a példaértékű nemzeti gyakorlatokat, amelyek felhasználhatók arra, hogy az Európai Unió tagállamaiban harmonizálják az azonosítási és elismerési eljárást, és utat mutassanak más államoknak, amelyek már ratifikálták az 1954. évi egyezményt.

Ki dönti el, hogy adott személy hontalan-e?

A hontalanság megállapítására olyan képesített személyeket kell kijelölni, akik a hontalanság területére szakosodtak, és pártatlanul, tárgyilagosan tudják megvizsgálni a kérelmeket, valamint az azt alátámasztó bizonyítékokat. Az ilyen munkáért felelős központi hatóság tevékenysége csökkenti a következetlen döntések koc-

kázatát, hatékony a származási országról szóló információk beszerzésében és terjesztésében, és összpontosított munkájánál fogva nagymértékben képes szakértelmét tovább bővíteni a hontalansági ügyekben. A hontalan státusz meghatározásához elengedhetetlen más államok jogszabályainak és gyakorlatának ismerete, az ezekkel kapcsolatos információk összegyűjtése és elemzése. A döntéshozók még központi hatóság hiányában is profitálhatnak az állampolgársággal kapcsolatos nemzeti jogalkotásról és a hontalanság problémájáról ismeretekkel rendelkező kollégákkal való együttműködésből, dolgozzanak azok a kormányzaton belül vagy más államokban.

Hogyan férnek hozzá az érintettek az eljáráshoz?

Az 1954. évi egyezmény nem kötelezi az államokat, hogy jogszerű tartózkodást biztosítsanak valamely személy részére mindaddig, amíg az illető hontalanként történő elismerése iránti kérelmét elbírálják. Mihelyt azonban valamely személy egy állam területén van, állampolgárságának meghatározása az egyetlen mód a helyzetére vonatkozó megoldás megtalálásához. Ha úgy találják, hogy az adott személy hontalan, és nincs lehetőség a korábbi szokásos lakóhely országába való visszatérésre, vagy nincs is ilyen ország, akkor az adott államba való befogadás és bizonyos típusú jogszerű ott-tartózkodás lehet az egyedüli megoldás.

Akár az érintett kéri hontalanként történő elismerését, akár a hatóságok hivatalból igyekeznek megállapítani, hogy a személy hontalan-e vagy sem, szükséges lehet ideiglenes ott-tartózkodást biztosítani az eljárás folyamán. Az egyezmény nem szól arról, hogy kell-e jogszerű tartózkodást biztosítani, amíg a hontalan státusz elismerése iránti kérelem elbírálás alatt áll. Az erre rendelt eljárással rendelkező államok gyakorlata változó.

A **tisztességes eljárás** elve megköveteli, hogy a kérelmezők részére bizonyos garanciákat nyújtsanak, ideértve a következőket:

- a kérelem egyéni vizsgálatához és a kérelmező részvételéhez fűződő jog;
- a kérelem tárgyilagos, pártatlan vizsgálatához fűződő jog;
- az eljárás időtartamának behatárolása;
- az eljárásról szóló információkhoz való hozzáférés a kérelmező által értett nyelven;
- jogi tanácsshoz és tolmácsshoz való hozzáférés;
- az ügy bizalmas kezeléséhez és adatvédelemhez fűződő jog;
- a döntés és az annak alapjául szolgáló indokok megismeréséhez való jog; és
- a döntés jogszerűségének megkérdőjelezésére irányuló lehetőség [jogorvoslathoz való jog].

A hontalan státuszt kérelmezők bizonyos kategóriái, különösen a kísérő nélküli gyermekek különleges szükségletei speciális eljárási rendelkezéseket tesznek szükségessé. E rendelkezések magukban foglalhatják gondnok kirendelését, aki képviseli a kísérő nélküli gyermeket, vagy segíti a közigazgatási eljárás során.

Őrizetbe veheti-e az állam azt a hontalan személyt, akinek a tartózkodása nem jogszerű?

A hontalanokat általában nem szabad őrizetbe venni. A hontalan személyeknek gyakran hiányoznak azon okmányaik, pl. nemzeti személyazonossági igazolványuk vagy útlevelük, amelyekkel igazolhatnák személyazonosságukat. Még ha a korábbi lakhely országát azonosítják is, ez az ország gyakran nem vállalja azonnal az adott személy visszafogadását. Ilyen helyzetekben az őrizetbe vételt kerülni kell, és lehetőség szerint csak akkor kell alkalmazni, ha az olyan nemzeti jogszabályokon alapul, amelyek összhangban állnak a nemzetközi emberi jogi szabályokkal. Legelőször azt kell vizsgálni, hogy az őrizetbe vétel elkerülhető-e alternatív megoldás alkalmazásával (hacsak nem bizonyható, hogy az alternatív megoldások nem lennének hatékonyak az érintett személy esetében).

A nem jogszerűen tartózkodó hontalanokat csak az összes lehetséges alternatíva vizsgálata után szabad őrizetbe venni. Azon döntés meghozatala során, amely kivételesen őrizetbe vételt rendel el, a hatóságoknak meg kell határozniuk, hogy az őrizetbe vétel ésszerű és arányos-e az elérni kívánt célokkal. Amennyiben az őrizetbe vétel elkerülhetetlen, annak elrendelése ne legyen diszkriminatív és csak minimális időtartamra szóljon. Kérésre az UNHCR tanácsot ad ilyen esetekben.

Munkacsoport
Az Önkényes Őrizetbe Vétel Tárgykörében
(Working Group on Arbitrary Detention)

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága 1985 óta foglalkozik az önkényes őrizetbe vétel gyakorlatának nyugtalanító terjedésével. E tevékenysége körében felkérte a Diszkrimináció Megakadályozásának és a Kisebbségek Védelmének Albizottságát (Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities), folytasson alapos vizsgálatot a tárgyban, és nyújtsa be ajánlásait e gyakorlat visszaszorítása érdekében. Az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által 1988 decemberében elfogadott alapelvek a letartóztatás vagy bebörtönzés bármilyen formájának alávetett valamennyi személy védelméről tükrözik azt a szándékot, hogy a szabadságától megfosztott minden személynek bizonyos garanciákat kell élveznie. 1990-ben az Albizottság jelentésében megfogalmazott ajánlások nyomán az Emberi Jogi Bizottság munkacsoportot állított fel az önkényes őrizetbe vétel gyakorlatának visszaszorítására. Ez a munkacsoport dolgozta ki az őrizet és letartóztatás alábbi elveit:

1. elv

Amikor a menedékkérőt vagy bevándorlót kihallgatás céljából feltartóztatják a határon vagy illegális belépés esetén a nemzeti területen, legalább szóban, az általa értett nyelven tájékoztatni kell a vonatkozásában tervezett azon döntés jellegéről és indokairól, amellyel megtagadják a határon való belépést vagy a területen való ideiglenes tartózkodást.

2. elv

A menedékkérőnek vagy bevándorlónak lehetőséget kell adni arra, hogy miközben őrizetben van, kommunikálhasson a külvilággal, ideértve a telefont, faxot vagy e-mailt is, és kapcsolatba léphessen ügyvéddel, konzuli képviselővel és rokonokkal.

3. elv

Az őrizetbe vett menedékkérőt vagy bevándorlót haladéktalanul bírói vagy más hatóság elé kell állítani.

4. elv

Amikor a menedékkérőt vagy bevándorlót őrizetbe veszik, aláírását el kell helyezni egy sorszámozott és bekötött, vagy ezzel egyenértékű garanciákat biztosító regiszterben, amely feltünteti a személy azonosságát, az őrizetbe vétel indokait, az intézkedésről döntő illetékes hatóság nevét, valamint az őrizetbe vétel és elbocsátás időpontját.

5. elv

Amikor a menedékkérőt vagy bevándorlót befogadják az őrizet végrehajtására szolgáló létesítménybe, tájékoztatni kell őt a házirendről és a fegyelmi szabályokról, valamint annak lehetőségéről, hogy őt magánzárkában tartsák, továbbá az ilyen intézkedéshez kapcsolódó garanciákról.

6. elv

A határozatot az erre szabályszerűen feljogosított, kellő felelősségi szintű hatóságnak kell meghoznia, és annak a jog által megállapított törvényességi kritériumokon kell alapulnia.

7. elv

A jognak meg kell állapítania az őrizet maximális időtartamát. Az őrizet semmi esetre sem lehet határozatlan időtartamú vagy aránytalanul hosszú.

8. elv

Az őrizetbe vételi intézkedésről szóló értesítést írásban kell átadni, a menedékkérő vagy a bevándorló által értett nyelven, és közölni kell az intézkedés indokait; a dokumentumnak tartalmaznia kell azokat a feltételeket, amelyek mellett a menedékkérő vagy bevándorló jogorvoslatért fordulhat a bírósághoz, amely haladéktalanul dönt az intézkedés jogszerűségéről, és szükség esetén elrendeli az érintett személy szabadon bocsátását.

9. elv

Az őrizetet külön erre a célra rendelt közintézményben kell végrehajtani; ha erre gyakorlati okokból nincs lehetőség, a menedékkérőt vagy bevándorlót a büntetőtörvény alapján bebörtönzött személyektől elkülönítve kell elhelyezni.

10. elv

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR), a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának (ICRC), és szükség esetén az erre feljogosított civil szervezeteknek lehetővé kell tenni a belépést az őrizetben tartás helyére.

Melyek a hontalanként elismert személyek jogai és kötelezettségei?

Vannak bizonyos alapvető emberi jogok, amelyek minden személyre vonatkoznak, tekintet nélkül jogállásukra vagy bizonyos joghatóság alatti tartózkodásuk típusára. Ezek az alapvető jogok magukban foglalják például a kínzás tilalmát és a megkülönböztetés tilalmának elvét. Az 1954. évi egyezmény megerősíti, hogy rendelkezéseit „fajra, vallásra vagy a származási országra való tekintet nélkül” kell alkalmazni a hontalanokra (3. cikk).

Minden hontalan személy köteles betartani azon ország törvényeit és előírásait, amelyben tartózkodik (2. cikk). Feltételezve, hogy e kötelezettséget betartják, az egyezmény 7(1) cikke tartalmazza a védelem azon alapvető szintjét, amelyre a hontalan jogosult. Előírja, hogy „a Szerződő Állam ugyanolyan bánásmódot biztosít a hontalanoknak, mint általában a külföldieknek” – kivéve azon eseteket, amikor az egyezmény kifejezetten kedvezőbb bánásmódot tartalmaz.

Az 1954. évi egyezményben felsorolt legtöbb jog vonatkozásában a hontalanoknak legalább ugyanolyan hozzáféréssel kell rendelkezniük a jogokhoz és előnyökhöz, mint amelyet a külföldieknek általában garantálnak, különös tekintettel a kereső foglalkozásra (17., 18. és 19. cikk), a közoktatásra (22. cikk), a lakhatásra (21. cikk) és a mozgásszabadságra (26. cikk). Más konkrét jogok esetében a Szerződő Államokat arra bátorítják, hogy a területükön jogszerűen tartózkodó hontalanok részére olyan szintű bánásmódot biztosítsanak, mint a saját állampolgáraik

részére: különösen a szabad vallásgyakorlást (4. cikk), a művészi jogokat és az ipari tulajdont (14. cikk), a bíróságok igénybevételét (16. cikk), a közsegélyt (23. cikk), a munkaügyi szabályokat és a társadalombiztosítást (24. cikk) illetően.

Jogosultak-e a hontalanok személyazonossági és úti okmányra?

Az egyezmény előírja, hogy a Szerződő Államoknak személyazonosító okmányt kell kiállítaniuk a területükön lévő azon hontalanok részére, akik nem rendelkeznek érvényes úti okmánnyal. A 28. cikk leszögezi, hogy a Szerződő Államok úti okmányt bocsátanak ki a területükön jogszerűen tartózkodó hontalan személyek részére, kivéve, ha kényszerítő erejű nemzetbiztonsági és közrendi indokok ez ellen szólnak.

Ilyen jellegű dokumentum kibocsátása nem jelenti az állampolgárság megadását, nem változtatja meg a személy jogállását, és nem biztosít jogot diplomáciai védelemhez.

A 28. cikk felszólítja az államokat, hogy úti okmánnyal lássák el a területükön lévő hontalanokat, még akkor is, ha nem jogszerűen tartózkodnak ott. Az államokat kéri annak megfontolására, hogy az Egyezményben meghatározott úti okmányt bocsássonak ki a területükön lévő azon hontalanok részére, akiknek nem áll módjában úti okmányt beszerezni a jogszerű tartózkodás szerinti országtól. Ez a rendelkezés különösen fontos, miután számos hontalan esetében nincs is ilyen ország. Az úti okmány egyfelől segíti a hontalan személyazonosítását, másfelől lehetővé teszi, hogy a személy belépést kérjen egy megfelelő államba.

Az úti okmány azért különösen fontos a hontalanok számára, mert elősegíti a más országokba való utazást tanulás, munkavállalás, orvosi kezelés vagy áttelepülés céljából. Az egyezmény melléklete szerint mindegyik Szerződő Állam vállalja, hogy elismeri a többi Szerződő Fél által kibocsátott úti okmány érvényességét. Az UNHCR technikai tanácsot tud felkínálni az ilyenfajta dokumentumok kibocsátását illetően.

Kiutasíthatja-e az állam a hontalanként elismert személyt?

Az egyezmény értelmében az országban jogszerűen tartózkodó hontalanokat nem utasítják ki, kivéve ha nemzetbiztonsági vagy közrendi okok ezt szükségessé teszik. A kiutasítást övezze a méltányos jogi eljárás biztosítékai, kivéve, ha kényszerítő erejű nemzetbiztonsági okok állnak fenn. Ezért eljárási garanciákat kell létrehozni, amelyek lehetővé teszik a hontalan személy számára bármilyen vádra való reagálást és bizonyíték benyújtását, a jogi képviselő útján való képviseletet és a jogorvoslathoz való jog élvezetét.

Az egyezmény záróokmánya rámutat arra, hogy a visszaküldés tilalma (*non-refoulement*) a nemzetközi jog általánosan elfogadott elve. Számos nemzetközi szerződés rendelkezései, például a menekültek jogállására vonatkozó 1951. évi ENSZ egyezmény 33. cikke, a kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló ENSZ egyezmény 3. cikke, valamint a polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmányának 7. cikke, továbbá több regionális emberi jogi egyezmény kifejezetten megerősíti vagy értelmezi a visszaküldés

tilalmát, amely szerint a személyt nem küldik vissza arra a területre, ahol üldözés veszélyének lenne ki téve.

Mivel a visszaküldés tilalma elfogadott nemzetközi jogi alapelv, az egyezmény megszövegezői úgy érezték, hogy nem szükséges azt az egyezmény azon cikkei közé elhelyezni, amelyek a *de jure* hontalanok jogállását szabályozzák.

Jogerős kiutasítás esetén az egyezmény arra kéri az államokat, biztosítsanak kellő időt az érintett személynek arra, hogy más országba való befogadását kieszaközölje.

Milyen honosítási eljárás álljon a hontalanként elismert személyek rendelkezésére?

Az egyezményben részes államokat arra kéri, hogy a lehető legnagyobb mértékben segítsék elő a hontalanok asszimilációját és honosítását. (Az „asszimiláció” szó itt nem az érintett személyek sajátos identitásának elvesztését, hanem az ország gazdasági, társadalmi és kulturális életébe való beilleszkedését jelenti). A felhívás különös hangsúlyt helyez a honosítási eljárás meggyorsítására és a díjak és költségek lehetőség szerinti csökkentésére.

Miután Timor-Leste kikiáltotta függetlenségét Indonéziától, minden Indonéziában élő kelet-timori választhatott, hogy megtartja indonéz állampolgárságát, vagy Timor-Leste-i állampolgárságot szerez, amellyel érvényes lakhatási engedéllyel rendelkező külföldiként Indonéziában maradhat.

Egyes országok felvették nemzeti jogalkotásukba a jogszerű ott-lakás csökkentett időtartamának követelményét azon menekültek és hontalanok esetében, akik honosításért kívánnak folyamodni.

Az állampolgárságról szóló 1997. évi európai egyezmény úgy fejleszti tovább ezt az ajánlást, hogy azt kéri a részes Államoktól, nemzeti jogszabályaik tegyék lehetővé a területükön jogszerűen és életvitelszerűen lakó külföldiek számára a honosítást. Az egyezmény ezen kívül úgy rendelkezik, hogy 10 évnél hosszabb ott-lakási követelmény ne legyen támasztható a honosítási kérelem benyújtásának feltételeként. Az egyezmény arra bátorítja az államokat, hogy gyorsított/rövidített honosítási eljárás keretében bírálják el a hontalanok és az elismert menekültek kérelmét.

Mi a jelentősége az egyezmény záróokmányának?

A záróokmány azt javasolja, hogy minden Szerződő Állam, amely érvényesnek ismeri el az indokokat, melyek miatt adott személy lemondott azon állam védelméről, amelynek állampolgára, együttérzően fontolja meg annak lehetőségét, hogy e személy részére olyan bánásmódot biztosítson, amelyet az egyezmény a hontalanok részére biztosít. Ezt az ajánlást a *de facto* hontalanok érdekében iktatták be, akiknek technikailag még van állampolgárságuk, de nem részesülnek az állampolgársággal általában együtt járó előnyökből, nevezetesen a nemzeti védelemből.

Melyek a hontalanok védelmének leghatékonyabb eszközei?

A hontalanok védelmének leghatékonyabb módja az olyan jogalkotás, amely kizárja a hontalanság létrejöttét (a hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény és az államok által a hontalanság csökkentésére vagy kiküszöbölésére elfogadható kapcsolódó intézkedések bővebb kifejtését lásd a 3. fejezetben).

Addig is azonban, amíg a hontalanság problémáját nem sikerül teljesen kiküszöbölni, a hontalanként elismert személyeket védelmezni kell. A hontalanok helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezményhez való csatlakozás, az egyezmény végrehajtása, valamint a végrehajtási szabályok elfogadása biztosítja a hontalanok jogainak és kötelezettségeinek tiszteletben tartását.

Amint fentebb tárgyaltuk, az 1954. évi egyezmény nem változtatja meg senki állampolgárságát, és arra sem kötelezi az államokat, hogy nem menekült hontalan személyeket fogadjanak be a területükre. Az 1954. évi egyezmény rendelkezéseinek alkalmazása nem pótolja az állampolgárság megadását. Ahol csak lehetséges, az államoknak elő kell segíteniük a területükön élő hontalanok befogadását és honosítását az állampolgársági jogszabályok és a gyakorlat révén. E megoldás helyi integráció név alatt ismert.

2005-ben Kirgizisztán és Törökmenisztán kormánya gyorsított állampolgársághoz jutást biztosított számtalan tadzsikisztáni hontalan menekült részére, annak érdekében hogy meg tudják kezdeni életük újjáépítését a menedéket nyújtó államban.

Egyes kivételes esetekben nem lehetséges a hontalanok számára, hogy jogállásukat normalizálják abban az országban, amelyben élnek. Így e személyek számára a megfelelő megoldás egy másik országba való áttelepítés lehet. Annak ellenére, hogy az államok áttelepítési kritériumai általában nem terjednek ki a hontalanság helyzeteire (az áttelepítést elsősorban menekültek esetében alkalmazzák), az UNHCR Végrehajtó Bizottsága nemrégiben felszólította az államokat, terjesszék ki a kritériumaikat olyan módon, hogy azok a hontalanokat is magukba foglalják. A 95 (2003) számú határozatban az ExCom [Végrehajtó Bizottság]

„Bátorítja [bátorította] a tagállamokat, működjenek együtt az UNHCR-rel azon módszerek kidolgozásában, amelyekkel megoldhatják a hontalanság eseteit, és vegyék figyelembe áttelepítés biztosításának lehetőségét, ha a hontalan személy helyzetét nem lehet megoldani a befogadó országban vagy a korábbi szokásos tartózkodási helye szerinti országban, és továbbra is megoldatlan a helyzete...”

Az UNHCR tanácsadást és segítséget nyújt az államoknak a hontalan személyek beilleszkedését és áttelepítését illetően egyaránt.

3. fejezet

A hontalanság okainak kiküszöbölése

Hontalanság számos körülményből fakadhat. Alább tárgyaljuk a hontalanság néhány főbb okát, valamint azokat a gyakorlati lépéseket, amelyeket az államok megtehetnek e körülmények elkerülése érdekében, különösen állampolgársági jogszabályaik felülvizsgálata segítségével.

Technikai jellegű okok

A jogszabályok konfliktusa

Problémák merülhetnek fel, ha az egyik állam állampolgársági joga konfliktusban áll egy másik állammal, és ennek folytán az adott személy egyik állam állampolgárságát sem szerzi meg. Mindkét jogszabályrendszer lehet megfelelő önmagában, de problémák merülnek fel, amikor együttes alkalmazásukra kerül sor. Például: A állam, amelyben az adott személy született, csak leszármazás alapján biztosít állampolgárságot (jus sanguinis), de a szülők B állam állampolgárai, viszont B állam csak a születési hely alapján nyújt állampolgárságot (jus soli), ám az adott személy A államban született. Ilyen módon az egyén hontalanná válik.

E problémák elkerülése érdekében:

- Az 1930. évi hágai egyezmény értelmében minden állam saját nemzeti joga alapján határozza meg, hogy kik az állampolgárai. E jognak – amelyet más államok elismernek – összhangban kell állnia a nemzetközi egyezményekkel, a nemzetközi szokásokkal, valamint az állampolgárságra vonatkozó elismert jogelvekkel. Az államoknak ilyen módon rendelkezniük kell az állampolgársági jogszabályok naprakész gyűjteményével, és érteniük kell ezek gyakorlati megvalósulását ahhoz, hogy megoldják az állampolgárságot érintő jogszabályi konfliktusokat.
- Az állampolgárság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény kimondja, hogy állampolgárságot kell biztosítani:
 - születésekor, a jog erejénél fogva, az állam területén született személy részére;
 - meghatározott életkorban, a jog erejénél fogva, az állam területén született személy részére, a hazai jog feltételeitől függően;
 - kérelemre, az állam területén született személy részére (a kérelmet a következő feltételek közül egytől vagy többtől lehet függővé tenni: kikötött időtartam, amelyen belül a kérelmet be lehet nyújtani, meghatározott ott-lakási követelmények, meghatározott természetű büntetőítélet hiánya, és/vagy az, hogy az adott személy mindig is hontalan volt);
 - születésekor a törvényes gyermeknek, akinek anyja azon állam állampolgára, amelyben a gyermek született;
 - leszármazás alapján, amennyiben az adott személy nem tudja

- megszerezni azon Szerződő Állam állampolgárságát, amelynek területén született, az életkorra vagy ott-lakásra vonatkozó követelmények miatt (ez az alábbi feltételek közül egytől vagy többtől függhet: kikötött időtartam, amelyen belül a kérelmet be lehet nyújtani, meghatározott ott-lakási követelmények, és/vagy az, hogy az adott személy mindig hontalan volt);
- a Szerződő Állam területén talált gyermek részére;
 - születésekor, a jog erejénél fogva, a máshol született személy részére, ha a születés időpontjában a szülők egyike az illető Szerződő Állam állampolgára volt;
 - kérelemre, a nemzeti jog előírása szerint, a máshol született személy részére, ha a születés időpontjában a szülők egyike az illető Szerződő Állam állampolgára volt (a kérelem az alábbi feltételek közül egytől vagy többtől függhet: kikötött időtartam, amelyen belül a kérvényt be lehet nyújtani, speciális ott-lakási követelmények, nemzetbiztonság elleni bűncselekmény miatti ítélet hiánya, és/vagy az, hogy az adott személy mindig is hontalan volt).

- A legtöbb állam állampolgársági joga a *jus soli* és a *jus sanguinis* elveit kombinálja abból a célból, hogy megállapítsa állampolgárainak eredeti körét, és azt, hogyan biztosítja születésekor az állampolgárságot. Azon államoknak, amelyek nem fogadják el a kettős állampolgárságot, biztosítaniuk kell, hogy egy bizonyos életkorban az adott személy vagy a szülei választási lehetőséggel rendelkezzenek az állampolgárságot illetően.

Az állampolgárságról való lemondáshoz kapcsolódó jogszabályi konfliktus

Bizonyos államok állampolgársági joga lehetővé teszi az állampolgárságról történő lemondást anélkül, hogy az érintett másik állampolgárságot szerezne, vagy annak megszerzését garantálnák részére. Ez gyakran hontalanságot eredményez. Ebben a kérdésben a jogszabályok konfliktusa merülhet fel, ha az egyik állam nem teszi lehetővé az állampolgárságról történő lemondást, amíg az adott személy nem szerzett meg egy másik állampolgárságot, ugyanakkor a másik érintett állam nem biztosítja az állampolgárságot, amíg a személy nem mondott le eredeti állampolgárságáról. Egyes államok megkövetelik, hogy az érintett mondjon le a máshol felvett állampolgárságról, mielőtt kérelmezné a lakhelye szerinti állampolgárságot, ilyen módon hontalanná téve a személyt az új állampolgárság elnyeréséig.

E probléma elkerülése érdekében:

- Az 1961. évi egyezmény szerint az állampolgárság elvesztésének vagy az arról való lemondásnak attól a feltételtől kell függnie, hogy az illető előzetesen birtokol-e egy másik állampolgárságot, vagy annak megszerzésére biztosítékot kapott-e. Kivételt képezhetnek a honosított személyek, akik a formaságokról és a határidőkről történt értesítés ellenére meghatározott ideig külföldön laknak, és nem juttatják kifejezésre az állampolgárság fenntartására irányuló szándékukat. A honosított személy ebben az esetben olyan személy, aki állampolgárságot szerzett az érintett Szerződő Államhoz folyamodva, és az illető Szerződő Állam elutasíthatja volna a kérelmet. Az

állampolgárság elvesztésére csak törvény alapján kerülhet sor, teljes körű eljárási garanciák kíséretében, amilyen például a bíróság vagy más független testület általi tisztességes meghallgatáshoz fűződő jog.

- Az állampolgársági jogszabályoknak biztosítaniuk kell, hogy egyetlen állampolgár se mondhasson le állampolgárságáról egy másik állampolgárság megszerzése nélkül, vagy anélkül, hogy az illetékes hatóságoktól hivatalos írásbeli biztosítékot kapna arról, hogy számára a jövőben állampolgárságot biztosítanak.
- Bizonyos államok olyan rendelkezéseket vezettek be, amelyek lehetővé teszik az állampolgárság visszaszerzését olyan esetben, ha valaki elveszíti, vagy nem szerez másik állampolgárságot.
- Azon államok esetében, amelyek nem fogadják el a kettős vagy többes állampolgárságot, az állampolgársági jogszabályoknak biztosítaniuk kell, hogy ne érvényesítsék a másik állampolgárságról való lemondás vagy a másik állampolgárság elvesztésének követelményét az új állampolgárság megszerzése vagy megtartása előfeltételeként, ha a lemondás vagy elvesztés nem lehetséges. Például a menekültektől nem elvárható, hogy visszatérjenek származási országukba vagy kapcsolatba lépjenek annak hatóságaival az állampolgárságról történő lemondás érdekében.

Példaértékű gyakorlat: Ukrajna

1944-ben több mint 200.000 krími tatárt deportáltak a Krímből a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének (SZSZKSZ) különböző régióiba a megszálló náci erőkkkel való együttműködés vádjával. Legtöbbjüket az Üzbég Szovjet Szocialista Köztársaságba deportálták. Két évtizeddel később az SZSZKSZ Legfelsőbb Tanácsának elnöke kinyilvánította, hogy a krími tatárok elleni vádak alaptalanok voltak, és a tatárok a Szovjetunió területén bárhol lakhatnak, ideértve a Krím-félszigetet is.

Azok a tatárok azonban, akik úgy döntöttek, hogy visszatérnek a Krímbe, szembesültek a nyilvántartásba vétel, a munkaszerezés, a föld- és lakásszerzés problémáival. 1987-ben az SZSZKSZ Miniszteri Tanácsa határozatot fogadott el, amely a félszigetnek csupán nyolc belső körzetére korlátozta a krími tatárok hazatelepülését, megakadályozva őket abban, hogy visszatérjenek korábbi lakhelyükre, a termékenyebb és fejlettebb déli partra. Két évvel később a Legfelsőbb Tanács „jogellenesnek és bűnösnek” nyilvánította azokat az akciókat, amelyekkel megtagadták a jogokat „a kényszerdeportálásnak alávetett népektől”, s ezt követően tömegesen tértek vissza a Krímbe.

A Szovjetunió 1991. decemberi felbomlásával bonyolult politikai és jogi problémák merültek fel az államutódlást illetően, ideértve a területi határok és az állampolgárság kérdéseit is.

Ukrajna, amelyhez a Krím területe került, a volt Ukrán SZSZK jogutód állama lett. Az ország első állampolgársági törvénye (1991) szerint azok a személyek, akik az egykori Szovjetunió állampolgárai voltak, és állandó jelleggel ukrán területen laktak – a Krímet is beleértve – amikor a függetlenséget kikiáltották 1991. augusztus 24-én, automatikusan (ex lege) Ukrajna állampolgárává vál-

tak, tekintet nélkül származásukra, társadalmi státuszukra, fajukra, nemzetiségükre, nemükre, végzettségükre, anyanyelvükre, politikai véleményükre vagy vallásukra. Az egyedüli feltétel, amely esetén e személyek nem szerezhettek automatikusan ukrán állampolgárságot az volt, ha egy másik állam állampolgárai voltak és ellenvetéseik voltak az ukrán állampolgárrá válás ellen. Még azoknak is automatikusan megadták az ukrán állampolgárságot három hónappal később, akik jogszerű lakhelyüket a függetlenné válás és az állampolgársági törvény hatálybalépése között jegyeztették be Ukrajnában. E rendelkezések folytán becslések szerint 150.000 krími tatár szerzett ukrán állampolgárságot.

Mintegy 108.000 krími tatár, aki az állampolgársági törvény 1991. novemberi hatálybalépését követően tért vissza Ukrajnába, új problémákkal szembesült az ukrán állampolgárság megszerzése során. 28 ezren *de jure* hontalanná váltak, mert töröltették állandó lakosi jogállásukat más országokban mielőtt azon országok állampolgársági törvénye hatályba lépett volna. További 80.000 személy bejegyezve maradt korábbi lakhelyének országában, amikor annak állampolgársági törvénye hatályba lépett, így az illető állam *de jure* állampolgárává vált. Ennek következtében nem biztosították részükre automatikusan az ukrán állampolgárságot. Bár felajánlották részükre az ukrán állampolgárság megszerzését egyéni honosítási eljárás során, a legtöbb visszatérő, aki reménykedett az ukrán állampolgárság megszerzésében, nem tudott eleget tenni ezen eljárás szigorú követelményeinek, amelyek szerint öt évig Ukrajnában kell lakni, elégséges jövedelemmel kell rendelkezni, és ismerni kell az ukrán nyelvet.

Az UNHCR, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) és az Európa Tanács bátorította az ukrán kormányt, hogy módosítsa állampolgársági jogát e problémák megoldása érdekében. Az UNHCR oktatási és technikai segítséget ajánlott fel az Ukrán Útlevel és Honosítási Szolgálat részére, és médiakampányt szervezett az állampolgárság témakörében. A helyi civil szervezetek az UNHCR irányításával jogi tanácsadást nyújtottak az ukrán állampolgárságot kérelmező személyek részére, és képviselték őket az ukrán hatóságok előtt folyó jogi eljárásban.

A hontalanság csökkentése, és végső soron megelőzése érdekében az ukrán parlament az UNHCR-rel konzultálva hét ízben módosította az állampolgársági jogszabályokat az ország fennállása első tíz évében. 1997 májusában felszámolták a kérelmezőkre vonatkozó nyelvismereti és jövedelmi követelményeket, a korábban deportált személyek leszármazottai részére pedig lehetővé tették az ukrán állampolgárság megszerzését felmenőik krími származása alapján. E progresszív változások végül is mintegy 28.000 *de jure* hontalan visszatérő személy részére tették lehetővé, hogy megszerezzék az ukrán állampolgárságot.

Míg e módosítások nagy lépést jelentettek a hontalanok problémáinak megoldása felé, fennmaradtak az ukrán állampolgárság megszerzésének egyéb akadályai, ideértve az ország alkotmányában foglalt, a kettős állampolgárságra vonatkozó tilalmat. Például azokat a visszatérőket, akik *de jure* már Üzbegisztán állampolgárává váltak a Krimbe való visszatérés előtt, hivatalosan el kellett bocsátani az üzbég állampolgárságból, mielőtt megszerezhették volna az ukrán állampolgárságot. Az üzbég állampolgárságról való lemondáshoz azonban 100 USD-t kellett fizetni, fel kellett keresni Üzbegisztán kijevi nagykövetségét, és le

kellett folytatni egy, a tapasztalatok szerint több mint egy évig tartó közigazgatási eljárást.

Az UNHCR és az EBESZ közvetítette a két ország között, mindaddig, amíg létrejött az 1998-ban elfogadott kétoldalú megállapodás, amely leegyszerűsítette az állampolgárság megváltoztatásának eljárását. Üzbegisztán eltörölte a lemondási díjat, és engedélyezte az ukrán Belügyminisztérium helyi útlevélirodái számára a lemondási kérelmek összegyűjtését és továbbítását az üzbég hatóságokhoz. Az UNHCR által felvetett aggályokra válaszul olyan közigazgatási irányelvet fogadtak el, amely előírta, hogy az ukrán állampolgárság megadása egybeesik az üzbég állampolgárságról történő lemondással, és ilyen módon elkerülték annak lehetőségét, hogy valamely személy az eljárás során hontalanná váljon. Az alatt a három év alatt, amíg e kétoldalú szerződés hatályban volt, mintegy 80.000 Üzbegisztánból visszatérő személy részére adták meg az ukrán állampolgárságot. Ukrajna később hasonló kétoldalú megállapodásokat kötött Belorussziával (1999), Kazahsztánnal (2000), Tadzsikisztánnal (2001) és a Kirgiz Köztársasággal (2003). 2001 januárjában az ukrán parlament olyan új állampolgársági törvényt fogadott el, amely még ennél is tovább megy a hontalanság kialakulásának megelőzése útján. A törvény, amelyet 2005-ben felülvizsgáltak egyebek mellett lehetővé teszi a kérelmezőknek, hogy az ukrán állampolgárság megszerzését követő egy éven belül mondjanak le külföldi állampolgárságukról, és eltekint a hivatalos lemondás követelményeitől, amennyiben a lemondásért követelt díjak meghaladnák az ukránjai minimálbér egyhavi összegét.

Különösen a gyermekeket érintő törvények és gyakorlat

Mind a polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (PPJE), mind pedig a gyermek jogairól szóló egyezmény (GyJE) úgy rendelkezik, hogy minden gyermeket a születésekor haladéktalanul anyakönyvezní kell, tekintet nélkül arra, hol született. Minden gyermeknek joga van állampolgárság megszerzésére. A gyermek állampolgárságát az érintett államok jogszabályai szerint kell megállapítani; és minden államnak tisztáznia kell, hogy hol és kitől született a gyermek. A születés bizonyítása nélkül, azaz elismert születési anyakönyvezés nélkül csaknem lehetetlen megállapítani a gyermek személyazonosságát és állampolgárságot szerzni.

E probléma elkerülése érdekében:

- Az államoknak biztosítaniuk kell a szükséges erőforrásokat az illetékes helyi adminisztráció számára annak érdekében, hogy a születések anyakönyvezését módszeresen lefolytassák a GyJE 7. cikke és az PPJE 24. cikke szerint. Szükség esetén a nemzetközi közösség, főként az UNICEF támogatását kell kérni.
- A születések anyakönyvezése során az államoknak meg kell határozniuk a vitás állampolgárság eseteit, és állampolgárságot kell adniuk, ha a gyermek egyébként hontalan lenne. A hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény vonatkozó rendelkezéseit át kell ültetni a nemzeti jogba az egyezményhez történt csatlakozás után. Erről még akkor is gondoskodni kell, ha az állam nem csatlakozott az 1961. évi egyezményhez.

- Az állampolgársági jogszabályokban szerepelniük kell olyan rendelkezéseknek, amelyek rendelkeznek azon ország állampolgárságának megszerzéséről, amelyben a gyermek született. Ez megakadályozza a hontalanság kialakulását azokban az esetekben, amikor tévedés történt a gyermek születésekor állampolgárságának meghatározásában.
- A házasságon kívül született gyermek részére a születéskor lehetőleg ugyanolyan hozzáférést kell biztosítani az állampolgársághoz, mint a nemzeti jog szerint a házasságban született gyermekek esetében.

Számos ország a nők részére nem engedélyezi állampolgárságuk átszarmaztatását gyermekeikre, még akkor sem, ha a gyermek az anya állampolgársága szerinti államban született és az apának nincs állampolgársága. Ezekben az esetekben a gyermek hontalanná válhat.

E probléma elkerülése érdekében:

- A férjzett nők állampolgárságáról szóló 1957. évi egyezmény és a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló 1979. évi egyezmény értelmében a nőknek a férfiakkal egyenlő jogokkal kell rendelkezniük gyermekeik állampolgárságát illetően. Ezen elvek alkalmazása révén elkerülhető a nők elleni diszkrimináció, és egyben annak lehetősége is, hogy a gyermek örökölje a hontalan jogállást az apjától, ha ő hontalan.
- Az államoknak a nemek szerinti megkülönböztetés ellen rendelkezéseket kell beiktatniuk nemzeti állampolgársági jogszabályaikba.

Az árva és elhagyott gyermekeknek gyakran nincs igazolt állampolgárságuk. Sok esetben a törvénytelen gyermekeket is megakadályozzák az állampolgárság megszerzésében.

E probléma elkerülése érdekében:

- Az állam területén talált gyermeknek biztosítani kell az illető állam állampolgárságát. Ezt az elvet számos állam állampolgársági jogszabálya és az állampolgárságra vonatkozó nemzetközi dokumentumok tartalmazzák.
- Az elsőrendű szempont mindig a gyermek mindenek felett álló érdeke legyen a gyermek állampolgárságának meghatározása során.

Egyes államok örökbefogadási gyakorlata hontalansághoz vezethet, ha például a gyermekek nem tudják megszerezni örökbefogadó szüleik állampolgárságát.

E problémák elkerülésére:

- Az államoknak olyan rendelkezéseket kell beiktatniuk jogszabályaikba, amelyek biztosítják, hogy a nemzeti jog elismerje a külföldön, a nemzetközi jognak megfelelően létrejött örökbefogadásokat. A gyermekek örökbefogadásáról szóló 1967. évi európai egyezmény bátorítja az államokat, hogy könnyítsék meg az állampolgárság biztosítását állampolgáraik örökbefogadott gyermekei számára.

Közigazgatási gyakorlat

Az állampolgárság megszerzésével, helyreállításával és elvesztésével kapcsolatban számos közigazgatási és eljárási kérdés merül fel. Még ha az egyén jogosult is az állampolgárságra – és sok esetben még akkor is, ha az egyén sikeresen kérelmezte az állampolgárságot –, a túlzott közigazgatási díjak/illetékek, a be tarthatatlan határidők, és/vagy az előírt dokumentumok benyújtásának lehetetlensége (mert a korábbi állampolgárság szerinti állam birtokában vannak) megakadályozhatják az adott személyt az állampolgárság tényleges megszerzésében.

E probléma elkerülése érdekében:

- Az állampolgárság megszerzésére, megtartására, elvesztésére, helyreállítására vagy igazolására vonatkozó kérelmeket ésszerű időtartamon belül kell feldolgozni.
- Az állampolgárság automatikus (ex lege) megszerzésének vagy elvesztésének nyilvántartásba vételéhez (ideértve az államutódlás helyzeteit is az életvitelszerű és jogszerű lakosok esetében) ne legyen szükség hitelesített (vagy közjegyző előtt tett) nyilatkozatokra, még ha az államok számára általában tanácsos is az, hogy írásbeli nyilvántartást vezessenek minden állampolgársági határozatról.
- Az állampolgárság megszerzésének, megtartásának, elvesztésének, helyreállításának vagy igazolásának, valamint a kapcsolódó közigazgatási és bírói felülvizsgálatoknak a díjai/illetékei legyenek méltányosak.

A főként nőket érintő jogszabályok és gyakorlat

Egyes államok automatikusan megváltoztatják a nők állampolgársági státuszát, ha nem az adott állam állampolgárához mennek férjhez. A nő hontalanná válhat, ha nem szerzi meg automatikusan férje állampolgárságát, vagy ha a férje nem rendelkezik állampolgársággal.

A nő akkor is hontalanná válhat, ha megszerezte ugyan férje állampolgárságát, de a házasság felbomlik, és ő elveszti a házasság révén szerzett állampolgárságot, eredeti állampolgárságát pedig nem állítják automatikusan helyre.

E probléma elkerülése érdekében:

- A férjzett nők állampolgárságáról szóló 1957. évi egyezmény és a nőkkal szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló 1979. évi egyezmény a férfiakkal egyenlő jogokat kíván biztosítani a nők részére az állampolgárság megszerzését, megváltoztatását vagy megtartását illetően. Az ezen egyezményekben foglalt alapelvek szerint a férj állampolgársági státusza nem változtatja meg automatikusan a feleség állampolgárságát, nem teszi őt hontalanná, és nem teszi számára kötelezővé a férj állampolgárságának megszerzését.
- Azon államoknak, ahol a nők nem rendelkeznek a férfiakkal egyenlő jogokkal, és a házasságkötéskor automatikusan elveszíthetik állampolgárságukat, vagy ahol a nőknek le kell mondaniuk a korábbi állampolgárságukról, amikor házasságot kötnek, olyan rendelkezéseket kell beiktatniuk állampol-

gársági jogszabályaikba, amelyek lehetővé teszik azon nők számára, akik házasságát felbontották, hogy egyszerű nyilatkozat útján automatikusan visszaszerezzék korábbi állampolgárságukat.

Az állampolgárság automatikus elvesztése

Egyes államok automatikusan megfoszthatják az állampolgárságtól azon állampolgáraikat, akik elhagyták hazájukat vagy külföldön laknak. Az állampolgárság megvonása – amely a személy távozása után mindössze néhány hónap múlva is bekövetkezhet – gyakran együtt jár a hibás közigazgatási gyakorlattal, amely szerint az érintett személlyel nem ismertetik, hogy állampolgárságának elvesztését kockáztatja, ha nem jelentkezik rendszeresen az ország hatóságainál. Amennyiben ez a személy honosított állampolgár, nem pedig olyan, aki az államban született vagy leszármazás útján szerzett állampolgárságot, még a rendszeres jelentkezés is elégtelen lehet annak garantálásához, hogy az állampolgárságot ne vonják meg. A hontalanság sokszor e gyakorlat közvetlen eredménye.

E probléma elkerülése érdekében:

- A hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény 7(3) cikke úgy rendelkezik, hogy nem veszítheti el állampolgárságát és ilyen módon nem válhat hontalanná valaki azon az alapon, hogy külföldre távozik, külföldön lakik, nem jelentkezik be, vagy más, ehhez hasonló indokokból. Az egyezmény egy kivételt tartalmaz ezen elv alól: ez a honosított állampolgárokra vonatkozik, akik több mint hét egymást követő év során külföldön laknak. E személyeknek az illetékes hatóság előtt kifejezésre kell juttatniuk azt a kívánságukat, hogy megtartják állampolgárságukat. Az államoknak megfelelően tájékoztatniuk kell a honosított állampolgárokat erről az irányelvről a határaikon belül és külföldön, konzuli szolgálatukon keresztül egyaránt.
- Az újabb keletű nemzetközi dokumentumok, például az állampolgárságról szóló európai egyezmény nem teszi lehetővé az államok számára, hogy megfosszák a személyt állampolgárságától azon az alapon, hogy szokásos lakhelye külföldön van, ha az érintett személy ezáltal hontalanná válna.

Az államutódláshoz kapcsolódó okok

A terület vagy szuverenitás átengedése

Bár ezzel a konkrét nemzetközi dokumentumok és elvek csak részben foglalkoznak, a terület vagy szuverenitás átengedése történelmileg mindig is a hontalanság egyik oka volt. A nemzeti jog és gyakorlat óhatatlanul megváltozik, ha az állam területét vagy szuverenitását mélyreható változások érik, ha például az állam elnyeri függetlenségét a gyarmatosító hatalomtól, ha az állam felbomlik, ha új állam vagy államok utódlása következik be egy felbomlott állam helyén, vagy ha az államot helyreállítják a felbomlást követően. Mindezen események kiválthatják új állampolgársági jogszabályok és/vagy új közigazgatási eljárások elfogadását. Egyes személyek hontalanná válhatnak ilyen helyzetekben, ha nem szereznek állampolgárságot az új jogszabályok vagy az új közigazgatási eljárások alapján, vagy ha megtagadják tőlük az állampolgárságot a korábban hatályos jogszabályok és gyakorlat átértelmezése miatt.

E problémák elkerülése érdekében:

- A hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény 10. cikke kimondja: a Szerződő Államoknak biztosítaniuk kell, hogy ne forduljon elő hontalanság a terület átcsatolása következtében. Az államoknak olyan két- vagy többoldalú szerződéseket kell kötniük, amelyek rendelkezéseket tartalmaznak annak biztosítására, hogy ne következzen be hontalanság ilyen átcsatolás eredményeként. Ha ez nem történt meg, az érintett állam(ok)nak állampolgárságot kell biztosítani (biztosítaniuk) azok számára, akik ennek hiányában hontalanok lennének.
- A gyakorlatban a lakosság általában a területhez kapcsolódik; egyes nemzetközi szerződések, alkotmányos rendelkezések és állampolgársági jogszabályok azonban felkínálják az állampolgárság megválasztásának lehetőségét a jogutód államok között.
- Az államutódlási szerződések olyan rendelkezéseket is tartalmazhatnak, amelyek középpontjában az állampolgárság áll.
- Az államutódlással kapcsolatos, az állampolgárságot érintő nemzetközi jog kodifikálásának és fejlesztésének igényére reagálva az Egyesült Nemzetek Nemzetközi Jogi Bizottsága (International Law Commission - ILC) tervezetet készített a témáról (az ENSZ 2001. évi 55/153. számú közgyűlési határozatának melléklete). A tervezet egyebek mellett a következőket tartalmazza:
 - minden érintett államnak megfelelő intézkedéseket kell hoznia, hogy azok a személyek, akik az államutódlás időpontjában a jogelőd állam állampolgárságával rendelkeztek, ne váljanak hontalanná a jogutódlás következtében;
 - vélelmezzék, hogy az a személy, akinek szokásos tartózkodási helye a jogutódlás által érintett területen volt, megszerzi a jogutód állam állampolgárságát a jogutódlás időpontjában;
 - a jogutód állam ne ruházza az érintett személyek akarata ellenére állampolgárságát azokra, akik szokásos tartózkodási helye egy másik államban volt, kivéve, ha egyébként hontalanná válnának;
 - az érintett államoknak figyelembe kell venniük az érintett személyek akaratát, valahányszor e személyeket úgy minősítik, hogy megszerzik két vagy több állam állampolgárságát. Minden érintett államnak jogot kell biztosítani az illető állam állampolgárságának választásához azon személyek részére, akiket megfelelő kapcsolatok fűznek az illető államhoz, ha e személyek egyébként hontalanná válnának,
 - az érintett államok nem tagadhatják meg az érintett személyektől az állampolgárság megtartásának vagy megszerzésének jogát vagy az állampolgárság választásának jogát semmiféle alapon történő diszkrimináció révén.
- Mind az állampolgárságról szóló európai egyezmény, mind pedig az új **Európa Tanácsi egyezmény a hontalanság elkerüléséről államutódlás** esetén tartalmazza az 1961. évi egyezményben foglalt rendelkezéseket, valamint az ILC tervezetében foglalt számos alapelvet. Az európai egyezmény egy teljes fejezetet szentel az államutódlás és az állampolgárság összefüggéseinek, az alábbi négy fő alapelvet hangsúlyozva:

- az érintett személy és az állam közötti valódi és tényleges kapcsolat;
- az érintett személy szokásos tartózkodási helye a jogutódlás időpontjában;
- az érintett személy akarata; és
- az érintett személy területi származása.

Ezenkívül az állampolgárságról szóló európai egyezmény kimondja, hogy jogot kell biztosítani a jogelőd állam azon nem-állampolgárai számára, akik esetében a szokásos tartózkodási hely azon a területen van, amely fölött a szuverenitást a jogutód államra ruházzák át, és akik nem szereztek meg a jogutód állam állampolgárságát, hogy az illető államban maradjanak, és biztosítani kell ezen személyek számára, hogy az állampolgárokkal azonos szociális és gazdasági jogokat élvezzenek.

- Az államutódlással kapcsolatos hontalanság elkerüléséről szóló egyezmény sajátos bizonyítási szabályokat (8. cikk) alakított ki az állampolgárságra vonatkozólag államutódlás esetére:

„A jogutód állam nem ragaszkodhat az állampolgárság megadásához kapcsolódó sztetenderd bizonyítási követelményekhez az állampolgárság megadásához azon személyek esetében, akik az államutódlás eredményeként hontalanná váltak vagy válhatnak, amennyiben e személyek esetében nem ésszerű ezen követelmények teljesítése.

A jogutód állam nem követelheti meg más állampolgárság meg nem szerzésének bizonyítékát, mielőtt megadná állampolgárságát azon személyek részére, akik az államutódlás időpontjában életvitelszerűen a területén laktak, és akik az államutódlás eredményeként hontalanná váltak vagy válhatnak.”

A 8. cikk **első bekezdése** azt a helyzetet tárgyalja, amelyben egy adott személy számára lehetetlen vagy nagyon nehéz az állampolgárság megszerzésének feltételeként előírt követelmények teljesítése. Bizonyos esetekben a személy számára lehetetlennek bizonyulhat leszármazásának teljes körű okirati bizonyítása, ha például az anyakönyvi levéltárak megsemmisültek. Lehetetlennek bizonyulhat a lakhely okirati bizonyítása azokban az esetekben, amikor a lakhelyet nem tartották nyilván. Ez a rendelkezés kiterjed azokra a helyzetekre is, amikor a személy számára megoldható lenne a bizonyíték szolgáltatása, de méltánytalan lenne ilyen bizonyítékot igényelni, mert például a bizonyíték szolgáltatása veszélyeztetné a kérelmező életét vagy egészségét. Azok a körülmények, amelyek megnehezítik a bizonyíték szolgáltatását, nem mindig kapcsolódnak közvetlenül az államutódláshoz. Ezek lehetnek olyan esemény következményei is, amelyek a jogutódlás előtt vagy után következtek be, ha például a jogelőd állam anyakönyvi nyilvántartásai megsemmisültek, vagy lényeges dokumentumokat nem bocsátottak ki a lakosság bizonyos része számára. Mindezen esetekben a magas fokú valószínűsítés és/vagy a független tanúvallomás elégséges kell, hogy legyen a jogutód állam állampolgárságának megszerzésére vonatkozó feltételek teljesítéséhez.

A 8. cikk **második bekezdésének** csak akkor van jelentősége, ha a jogelőd állam eltűnt, és az illető állam állampolgárságával rendelkező összes személy ezen ál-

lam felbomlásának automatikus következményeként elvesztette állampolgárságát. Ha az új jogutód állam akadályozza a többes állampolgárságot, vagy csökkenteni kívánja az ilyen esetek számát, akkor az állam bizonyítékot igényelhet az érintett személytől, hogy nem szerzett másik állampolgárságot vagy hontalan. Annak bizonyítása, hogy a személy nem rendelkezik más állampolgársággal vagy hontalan, gyakran teljesíthetetlen, mert más államok együttműködésétől függ. Ha fennáll annak kockázata, hogy az érintett személy hontalanná válhat az államutódlás következtében, a jogutód állam nem követelhet bizonyítékot arra vonatkozóan, hogy az érintett személy nem rendelkezik más állampolgársággal vagy hontalan, mielőtt állampolgárságot biztosítana az illető személy számára. Ez a szabály azon az általános véleményen alapul, hogy a hontalanság megelőzése a nemzetközi közösség elsőrendű érdeke, míg a többes állampolgárság elfogadása vagy elutasítása az egyes államok belső ügye.

E rendelkezések nem akadályozzák azokat az államokat, amelyek csökkenteni kívánják a területükön a többes állampolgársági esetek számát, abban, hogy együttműködve más államokkal, információkat cseréljenek az állampolgárság megszerzését és elvesztését illetően. A többes állampolgárságot el lehet hárítani az állampolgársági jogszabályok konfliktusáról szóló 1930. hágai egyezményben található, a más állampolgárság el nem ismeréséről szóló rendelkezés révén, valamint az európai egyezmény 7.1.a) cikke révén, amely tartalmazza az állampolgárság automatikus elvesztésének lehetőségét, ha adott személy önként szerez meg egy másik állampolgárságot. Az állam továbbá kérheti az érintett személytől, hogy tegyen írásbeli nyilatkozatot, amelyben kijelenti: nem rendelkezik és nem is fog rendelkezni más állampolgársággal. Ez lehetővé teszi az állam számára a saját állampolgárságának megsemmisítését, amennyiben később kiderül, hogy az érintett személy hamis nyilatkozatot tett.

Példaértékű gyakorlat: Cseh Köztársaság

Amikor a csehszlovák állam hivatalosan felbomlott 1993. január 1.-én, mindkét jogutód állam – a Cseh Köztársaság és a Szlovák Köztársaság – új állampolgársági jogszabályokat fogadott el, amelyek meghatározták az egyes országok állampolgárainak eredeti körét, valamint azt az eljárást, amelynek révén a személyek megszerezhették az egyes országok állampolgárságát. Mindkét új joganyag azonban Csehszlovákia egykori állampolgársági jogszabályain alapult, amelyeket 1969-ben szövegeztek, ezért nem volt alkalmazható az új helyzetre. A két újonnan születő állam belső állampolgársági szabályai szerint az 1954 előtt született személyek – azaz azon személyek, akik 15 évesek vagy ennél idősebbek voltak, amikor a Csehszlovák Szocialista Köztársaság két köztársaságból álló föderációvá vált – az illető államok polgárai voltak, ha az illető államok területén születtek (*jus soli*). Az 1954 után született személyeket vagy a *jus soli* alapján tekintették az államok állampolgárának (a vegyes cseh, illetve szlovák állampolgárságú szülőktől született személyek általában annak alapján szereztek meg állampolgárságukat, hogy hol születtek), vagy szüleik állampolgársága alapján tekintették állampolgárnak (*jus sanguinis*), ha mindkét szülő azonos állampolgársággal rendelkezett. Ennek következtében sok ember, aki egész életét a Cseh Köztársaságban élte le, szlovák állampolgárságot szerzett, és fordítva. A Cseh Köztársaságban élő roma etnikai kisebbség nagy része fennakadt ezen a jogi buktatón, mert a legtöbbször szlovák területen született, vagy Szlovákiában született ősök leszármazottja volt.

Míg az új szlovák állampolgársági jogszabályok korlátlan jogot biztosítottak az állampolgársághoz Csehszlovákia minden volt állampolgára számára, az új cseh állampolgársági jogszabályok szigorú feltételeket állapítottak meg a cseh állampolgárság megszerzésére. A cseh állampolgárság megszerzéséhez az érintett személynek

- a szövetségi állam felbomlása előtt legalább két évig folyamatos állandó és bejelentett lakhelyet kellett fenntartania a Cseh Köztársaság területén;
- mentesülnie kellett a szlovák állampolgárság alól; és
- nem lehetett szándékos bűncselekmény miatt elítélve a megelőző öt év során.

Az 1990-es évek közepén a cseh és a szlovák kormány felkérte az UNHCR-t, nyújtson segítséget részükre az egymással ütköző jogszabályok következtében felmerülő több ezer hontalansági eset megoldásában. Az UNHCR két tényfeltáró bizottságot küldött ki a régióba, és konzultációkat folytatott a kormányokkal az állampolgársági jogszabályokról.

1996-ban az UNHCR segítségével létrehozták a prágai székhelyű Állampolgársági Tanácsadó Központot. A központ jogi és szociális tanácsadást nyújt Csehszlovákia azon volt állampolgárainak, akik annak ellenére hontalanok, hogy hosszú ideig tartó, valós kapcsolatok fűzik őket a Cseh Köztársasághoz. A központ egy év alatt mintegy 6.000 személy, köztük csaknem 900 nevelőszülővel élő gyermek, több mint 3.500 cseh börtönbe zárt személy és több mint 2.000 más olyan személy számára nyújtott segítséget, akik nem tudták meghatározni vagy gyakorolni állampolgárságukat.

Az UNHCR és az Európa Tanács által adott tanácsok nyomán a cseh kormány lazítani kezdte az állampolgárság megszerzésének korlátait. 1996 áprilisában a cseh törvényhozás elfogadta az állampolgársági törvény módosítását, amely mérlegelési jogot biztosított a Belügyminisztérium számára, hogy eltekintsen a büntetlen előéletre vonatkozó követelménytől azon kérelmezők esetében, akik szlovák állampolgárok vagy korábban azok voltak, és folyamatosan a Cseh Köztársaságban laktak, továbbá e lakhelyről hivatalos bizonyítékkal rendelkeztek. 1999-ben a cseh törvényhozás újabb módosítást szavazott meg, amely lehetővé tette a volt Csehszlovákia azon állampolgárai számára, akik állandó jelleggel a Cseh Köztársasággá váló területen laktak, de nem rendelkeztek hivatalos lakhatási engedéllyel, hogy a Cseh Köztársaság állampolgárává váljanak. A módosítás értelmében e személyek számára lehetővé tették ott-lakásuk bizonyítását munkaszerződés és/vagy bérleti szerződés és/vagy tanúk segítségével. Nekik sem kellett büntetlen előélettel rendelkezniük. Az UNHCR, a civil szervezetek és a cseh hatóságok együttes erőfeszítései fokozatosan korlátlan hozzáférést biztosítottak a Cseh Köztársaság állampolgárságához azon volt csehszlovákok számára, akik a föderáció felbomlása óta állandó jelleggel a Cseh Köztársaságban laktak.

A diszkriminációhoz vagy az állampolgárságtól való önkényes megfosztáshoz kapcsolódó okok

Diszkrimináció

Az államoknak az állampolgárság megadására vagy megtagadására irányuló mérlegelési jogát illetően az egyik fő korlátozás a faji megkülönböztetés tilalma. Ez az elv tükröződik a faji megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezményben és számos más nemzetközi jogi dokumentumban. Az ENSZ Faji Megkülönböztetés Kiküszöbölésére létrehozott Bizottsága a nem állampolgárokkal szembeni diszkriminációval kapcsolatos 2004. október 1-i általános ajánlásában leszögezte: „a faj, bőrszín, leszármazás, nemzeti vagy etnikai származás alapján történő állampolgárságtól való megfosztással az államok megsejgik azon kötelezettségüket, hogy biztosítsák az állampolgársághoz való jog megkülönböztetéstől mentes élvezetét”.

Néha azonban az egyén annak ellenére nem tudja megszerezni egy bizonyos állam állampolgárságát, hogy szoros kötelek fűzik őt az adott államhoz – olyan kötelek, amelyek más személyek esetében elégségesek lennének az állampolgárság megadásához. A faji, nemi diszkrimináció vagy a bőrszínen, etnikai származáson, valláson, politikai véleményen vagy más tényezőknél alapuló diszkrimináció lehet nyílt/szándékos, vagy létrejöhet szándékolatlanul a jogszabályokon keresztül vagy azok végrehajtási módja következtében. A jogszabályok akkor nevezhetők diszkriminatívnak, ha előítéletet tükröző a nyelvezetük, vagy az alkalmazásuk eredményez diszkriminációt.

E probléma elkerülése érdekében:

- Biztosítani kell, hogy az Alkotmány és az állampolgársági jogszabályok tartalmazzák az állampolgársággal kapcsolatos megkülönböztetés tilalmának elvét, továbbá közigazgatási és bírói határozatokon keresztül azt, hogy az elvet meg is valósítsák.
- Az államok kötelesek részben belföldön, részben más államokkal együttműködve meghozni minden szükséges intézkedést annak biztosítására, hogy születésekor minden gyermek rendelkezze állampolgársággal. Ezért a házasság szülőktől született gyermekek, a házasságon kívül született gyermekek, valamint a hontalan szülőktől született gyermekek a nemzetközi jog alapján egyenlő joggal rendelkeznek az állampolgársághoz.
- A férjzett nők állampolgárságáról szóló 1957. évi egyezmény, valamint a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról szóló 1979. évi egyezmény a férfiakkal egyenlő jogokat kíván biztosítani a nők részére az állampolgárság megszerzését, megváltoztatását vagy megtartását illetően. Az ezen egyezményekben foglalt elveknek megfelelően a férj állampolgári jogállása nem változtathatja meg automatikusan a feleség állampolgárságát, nem teheti őt hontalanná, és nem is teheti számára kötelezővé a férje állampolgárságának megszerzését.

Az állampolgárságtól való megfosztás és az állampolgárság megtagadása

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata kimondja, hogy senkit nem lehet önkényesen megfosztani az állampolgárságtól. Az 1961. évi egyezmény és az állampolgárságról szóló 1997. évi európai egyezmény szigorúan korlátozza az államok azon lehetőségét, hogy az állampolgárság elvesztését kezdeményezzék. Az állampolgárság elvesztését teljes körű eljárási garanciáknak kell övezniük, és nem eredményezhet hontalanságot.

Az állampolgárságtól való megfosztás az esetek többségében diszkriminatív állami gyakorlat következménye. Ezt általában az adott személy kiutasítása követi.

E problémák elkerülése érdekében:

- Alapelve a nemzetközi jognak az, hogy senkit sem szabad megfosztani az állampolgárságtól, ha ez hontalanságot eredményez.
- A hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény ezen elv alól az alábbi kivételeket állapítja meg:
 - A megtévesztéssel vagy csalással szerzett állampolgárság;
 - Az állampolgárság elvesztése külföldön lakás miatt (lásd fent);
 - A hűség kötelezettségével összeegyeztethetetlen cselekmények, akár egy másik állam részére szolgálatok tételének kifejezett tilalmát megszegve, akár az állam létfontosságú érdekeit súlyosan sértő személyes magatartás (csak ha ezeket jogszabály részletezi az egyezmény aláírásának időpontjában); vagy
 - Eskü vagy hivatalos nyilatkozat egy másik államhoz való tartozásról, vagy az államhoz való tartozás elutasításáról (csak ha ezeket jogszabály részletezi az egyezmény aláírásának időpontjában).

Az 1961. évi egyezmény Részes Állama csak akkor foszthatja meg a személyt az állampolgárságtól a fenti okokból, ha ezt kifejezetten kikötötte az aláírás, ratifikálás vagy csatlakozás időpontjában, és ha ez megfelel a jogszabályoknak, valamint ha teljes körű eljárási garanciák kísérik, mint amilyen például a tisztességes meghallgatás joga. A Szerződő Állam nem foszthat meg semmilyen személyt vagy személyek csoportját az állampolgárságától faji, etnikai, vallási vagy politikai indokokból.

- Az állampolgárságról szóló 1997. évi európai egyezmény tovább korlátozza az államok azon lehetőségét, hogy a személyeket megfoszják állampolgárságuktól, ha ez hontalanságot eredményez. Ezen egyezmény szerint az állampolgárságtól való megfosztás csak azokban az esetekben indokolt, ha az állampolgárságot csalással vagy megtévesztéssel szereztek meg. Amennyiben azonban az állampolgárságtól való megfosztás nem eredményez hontalanságot, az állam megfoszthatja az állampolgárt az állampolgárságától, ha:
 - önként megszerez egy másik állampolgárságot;

- önként szolgál külföldi katonai erőknél;
- az állam létfontosságú érdekeit súlyosan sértő magatartást tanúsít;
- nincs valós kötelék az állam és azon állampolgár között, aki életvitelszerűen külföldön lakik;
- nem teljesültek az állam állampolgárságának automatikus megszerzéséhez a belföldi jog szerint elvezető előfeltételek (ez csak kiskorúakra vonatkozik); vagy
- az örökbefogadott gyermek megszerzi vagy birtokolja az egyik vagy mindkét örökbefogadó szülő külföldi állampolgárságát.

A hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi ENSZ egyezmény főbb rendelkezései

Az állampolgárság megadásáról (1., 2., 3., és 4. cikk)

Az állampolgárságot meg kell adni azoknak, akik egyébként hontalanok lennének, és akiket tényleges kötelék fűz az államhoz, akár születés, akár leszármazás révén. Az állampolgárságot meg kell adni:

- születésekor, a jog erejénél fogva, az állam területén született személy részére;
- a jog erejénél fogva, meghatározott életkorban, az állam területén született személy részére, a nemzeti jog feltételeitől függően;
- kérelemre, az állam területén született személy részére (a kérelmet az alábbi egy vagy több feltételtől függően lehet benyújtani: kikötött időtartam, amelyen belül a kérelmet be lehet nyújtani, meghatározott ott-lakási követelmények, meghatározott természetű büntetőítéletek hiánya és/vagy az, hogy az adott személy mindig is hontalan volt);
- a születésekor a törvényes gyermek részére, akinek anyja azon állam állampolgárságával rendelkezik, amelyben a gyermek született;
- leszármazás folytán, amennyiben az adott személy nem tudja megszerezni azon Szerződő Állam állampolgárságát, amelynek területén született, az életkorral vagy ott-lakással kapcsolatos követelmények miatt (ez az alábbi egy vagy több feltételtől függhet: kikötött időtartam, amelyen belül a kérelmet be lehet nyújtani, meghatározott ott-lakási követelmények, és/vagy az, hogy az adott személy mindig is hontalan volt);
- a Szerződő Állam területén talált gyermek részére;
- a születésekor, a jog erejénél fogva, a másutt született személy részére, ha az egyik szülő állampolgársága a születés időpontjában a Szerződő Állam állampolgársága volt;
- kérelemre, a nemzeti jog előírása szerint, a máshol született személy részére, ha a születés időpontjában az egyik szülő a Szerződő Állam állampolgára volt (a kérelem az alábbi egy vagy több feltételtől függhet: kikötött időtartam, amelyen belül a kérelmet be lehet nyújtani, speciális ott-lakási követelmények, nemzetbiztonság elleni bűncselekmény miatti ítélet hiánya, és/vagy hogy az adott személy mindig is hontalan volt.).

Az állampolgárság elvesztéséről, az állampolgárságról történő lemondásról (5., 6., és 7. cikk)

Az állampolgárság elvesztése, illetve az állampolgárságról történő lemondás attól a feltételtől függ, hogy az illető előzetesen másik állampolgársággal rendelkezik, vagy erre garanciát kapott. Kivétel tehető azon honosított személyek esetében, akik a formaságokról és a határidőkről történt értesítés ellenére bizonyos ideig külföldön letelepedve élnek és elmulasztják kinyilvánítani az állampolgárság megtartására irányuló szándékukat. A honosított személy ebben az esetben olyan személy, aki az érintett Szerződő Államhoz kérelmet intézve szerzett állampolgárságot, és a Szerződő Állam elutasíthatta volna a kérelmet. Az állampolgárság elvesztésére csak törvény alapján kerülhet sor teljes körű eljárási garanciákkal, mint amilyen a bíróság vagy más független szerv általi tisztességes meghallgatáshoz való jog.

Az állampolgárságtól való megfosztásról (8. és 9. cikk)

Senkit sem szabad megfosztani az állampolgárságtól, ha ez hontalanságot eredményez, kivéve, ha:

- az állampolgárságot megtevesztéssel vagy csalással szerzik meg;
- a személy a hűség kötelezettségével összeegyeztethetetlen cselekményeket követett el, akár kifejezett tilalmat megszegve, akár az állam létfontosságú érdekeit súlyosan sértő személyes magatartással;
- a személy esküt vagy hivatalos nyilatkozatot tett egy másik államhoz való tartozásról, vagy elutasította a Szerződő Államhoz való tartozást;
- a honosított állampolgár elveszítette a Szerződő Államhoz fűződő tényleges köteleket, és értesítés ellenére sem juttatja kifejezésre ezen állampolgárság megtartására irányuló szándékát.

A Szerződő Állam a megfosztási jogkört csak akkor gyakorolhatja, ha ezt kifejezetten kikötötte az aláírás, ratifikálás vagy csatlakozás időpontjában, és akkor is csak a jognak megfelelően: teljes körű eljárási garanciák kíséretében, mint amilyen például a tisztességes meghallgatáshoz fűződő jog biztosítása. A Szerződő Állam nem foszthat meg állampolgárságától egyetlen személyt vagy személyek csoportját sem faji, etnikai, vallási vagy politikai okokból.

A területátadásról (10. cikk)

A szerződéseknek biztosítaniuk kell, hogy ne következzen be hontalanság területátadás miatt. Ha nem szerződés útján rendezik a terület átadását, az érintett állam(ok)nak biztosítania (biztosítaniuk) kell az állampolgárságot azok részére, akik hontalanná válnának a terület elcsatolása vagy megszerzése következtében.

A nemzetközi testületről (11. cikk)

Az egyezmény felhívást tartalmaz az Egyesült Nemzetek keretében olyan testület létesítésére, amelyhez az egyezmény előnyeire hivatkozó személy fordulhat igényével, hogy azt vizsgálta, és segítséget kapjon az igénynek az illetékes hatósághoz történő előterjesztésében. Az ENSZ Közgyűlése az UNHCR-t kérte fel e feladat ellátására.

A viták megoldásáról (14. cikk)

A Szerződő Államok között az egyezmény értelmezése vagy alkalmazása vonatkozásában felmerült minden vita, amely más eszközökkel nem rendezhető, a Nemzetközi Bíróság elé terjeszthető a vitában részes felek bármelyikének kérésére.

A Záródokumentum

A Záródokumentum azt ajánlja, hogy a *de facto* hontalan személyeket lehetőleg *de jure* hontalanként kezeljék, lehetővé téve számukra a tényleges állampolgárság megszerzését.

4. fejezet

Az UNHCR szerepe

Az UNHCR-t azóta vonják be a hontalansági kérdésekbe és a hontalan személyek ügyeibe, amióta 1950-ben megkezdte működését. A szervezetet az Egyesült Nemzetek bízta meg a menekültek védelmével és a menekültek problémáira való megoldás keresésével. Számos menekült, akiket a szervezet az évek során segített, egyúttal hontalan is volt. Az utóbbi néhány évtized során ténylegesen megállapítást nyert a nemzeti védelem elvesztése vagy megtagadása, valamint az állampolgárság elvesztése vagy megtagadása közötti összefüggés. Manapság általában az a felfogás, hogy a tényleges állampolgárság birtoklása és az állampolgársággal együtt járó jogok gyakorlásának lehetősége segíti a személyek nem önkéntes, kényszerű áttelepülésének megelőzését.

Hogyan vonták be az UNHCR-t a hontalanság kérdésébe?

Az évek során bővült az UNHCR szerepe a hontalansági esetek csökkentésének elősegítésében és a hontalan személyek támogatásában, ahogy maga a szervezet is növekedett. A hontalanság területén végzett munkával egy nemzetközi szerződés, az ENSZ közgyűlési határozatai, valamint a szervezet tanácsadó testületének, a Főbiztos Program Végrehajtó Bizottságának ajánlásai bízták meg.

Nincs rendelkezés olyan felügyelő testület létesítésére, amely biztosítaná, hogy megfelelően hajtsák végre a hontalan személyek jogállására vonatkozó 1954. évi egyezményt. **A hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény 11. cikke** azonban felhívást tartalmaz „olyan testület létesítésére, amelyhez a jelen egyezmény előnyeit igénylő személy fordulhat igényének kivizsgálása és az illetékes hatóság elé terjesztésében történő segítségnyújtás céljából”. Amikor az egyezmény 1975-ben hatályba lépett, az ENSZ Közgyűlése az UNHCR-t kérte fel a szerep ellátására. A szervezet feladatait a későbbi határozatok részletesebben kidolgozták.

1995-ben a Főbiztosi Program Végrehajtó Bizottsága átfogó irányelveket fogadott el a hontalanság kérdéséről: a hontalanság megelőzésére és csökkentésére, valamint a hontalanok védelmére vonatkozó határozatot (78. számú határozat). (A Végrehajtó Bizottság az egyes országok ENSZ képviselőiből áll - 2006. szeptember 25-től 70 ország képviselőiből -, akiket az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa (ECOSOC) választ ki azon bizonyított törekvésük alapján, hogy megoldást találjanak a menekültproblémára.)

A Végrehajtó Bizottságnak a hontalanságról szóló 1995. évi határozata „bátorítja az UNHCR-t, hogy folytassa tevékenységét a hontalanok érdekében”, és „kéri az UNHCR-t, hogy aktívan mozdítsa elő a hontalanok helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezményhez és a hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezményhez való csatlakozást”. A Végrehajtó Bizottság határozata arra is felkéri az UNHCR-t, hogy „aktívan mozdítsa elő a hontalanság megelőzését és csökkentését az információk terjesztése, valamint a személyzet és az állami tisztviselők képzése révén; továbbá fokozza a többi érdekelt szervezettel való együttműködést”.

1996-ban az **ENSZ Közgyűlése** olyan határozatot fogadott el (A/RES/50/152), amely hasonlóképpen bátorítja a főbiztost, folytassa tevékenységét a hontalanok érdekében, és mozdítsa elő az 1954. és 1961. évi egyezményekhez való csatlakozást és az egyezmények végrehajtását.

A határozat arra is felszólítja az UNHCR-t, hogy „biztosítsa a megfelelő technikai és tanácsadási szolgáltatásokat az érdekelt államok részére az állampolgársági jogszabályok előkészítésével és végrehajtásával kapcsolatban”.

Ugyanezen határozatban a Közgyűlés „felhívja az államokat, hogy a hontalanság csökkentésére tekintettel alkossanak állampolgársági jogszabályokat, összhangban a nemzetközi jog alapvető elveivel, különösen azért, hogy megelőzzék az állampolgárságtól való önkényes megfosztást, és kiküszöböljék azon rendelkezéseket, amelyek lehetővé teszik az állampolgárságról való lemondást másik állampolgárság előzetes birtoklása vagy megszerzése nélkül, elismeri ugyanakkor az államok azon jogát, hogy jogszabályokat állapítsanak meg az állampolgárság megszerzésének, az arról történő lemondásnak vagy az állampolgárság elvesztésének szabályozására”.

A hontalanság a kényszerű elvándorlás és a tömeges menekülés egyik alapvető oka – állapítja meg az UNHCR Végrehajtó Bizottsága 92 [LIII] a) számú határozatával elfogadott Védelmi Cselekvési Terv (Agenda for Protection). Az ENSZ Közgyűlése 2002-ben üdvözölte a tervet, amely az UNHCR által kezdeményezett, a nemzetközi védelemről folytatott átfogó konzultációs folyamat (*Global Consultation*) terméke és olyan célok, célkitűzések kinyilatkoztatásából és intézkedések összességéből áll, amelyek célja a menekültek nemzetközi védelmének erősítése. A cselekvési terv tükrözi az államok, a kormányközi és civil szervezetek, valamint a menekültek megfontolásainak és ajánlásainak széles keresztmetszetét, és konkrét intézkedések útmutatójaként szolgál. A dokumentum elismeri, hogy a hontalansággal kapcsolatos kérdések megoldása elengedhetetlen feltétele a kényszerű elvándorlás elkerülésének és az állampolgársághoz való jog tényleges megvalósulásának.

A Végrehajtó Bizottság azon aggályoktól vezérelve, hogy elfogadhatatlanul sok hontalan személy ügye hosszú évekig megoldatlan marad, 2004-ben felszólította az UNHCR-t, játsszon aktívabb szerepet az érintett államokkal való együttműködésben, hogy megoldást találjanak ezekre a helyzetekre. A Végrehajtó Bizottság megerősítette, hogy az UNHCR-nek továbbra is technikai és operatív támogatást kell nyújtania az érintett államok részére.

Az emberi jogokról és az állampolgárságtól való önkényes megfosztásról szóló 2005. évi határozatában (E/CN.4/2005/L.58) az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága (*UN Commission on Human Rights*) arra bátorította az UNHCR-t, hogy folytassa információgyűjtő tevékenységét a tárgyban, és jelentéseiben, valamint a terepen végzett munkájában egyaránt foglalkozzon az állampolgárságtól való megfosztás problémájával.

Mit tesz az UNHCR a hontalanság problémájának kezelése érdekében?

Az UNHCR segíti a kormányokat az állampolgársági jogszabályok kidolgozásában és végrehajtásában, valamint képzést nyújt az állami tisztviselők részére. 2003

és 2005 között az UNHCR több mint 40 állammal működött együtt új állampolgársági jogszabályok kidolgozásában és a régi jogszabályok felülvizsgálatában. Az UNHCR felajánlotta az állampolgársági jogszabályok alkotmányos rendelkezéseinek véleményezését azon államok számára, ahol a népesség jelentős csoportjai hontalanok vagy állampolgárságuk meghatározatlan.

Az UNHCR együttműködik a parlamentekkel annak biztosítása érdekében, hogy az állampolgársági jogszabályok ne váltsanak ki kényszerű elvándorlást, és ne tartsanak olyan rendelkezéseket, amelyek hontalansághoz vezethetnek (lásd az UNHCR világszerte működő képviseleteinek jegyzékét a 4. mellékletben).

Ahogy azt a Védelmi Cselekvési Terv előírja, az UNHCR globális felmérést kezdeményezett az ENSZ tagállamok által a hontalanság csökkentése és a hontalanok védelmi szükségleteinek teljesítése érdekében tett lépésekről. A felmérés megállapította, hogy a világ egyetlen régiója sem mentes a hontalanságtól, továbbá nemzetközi és nemzeti síkon egyaránt súlyos jogi és politikai hiányosságok vannak. Az UNHCR átfogó ajánlásokat dolgozott ki a 74 állam által adott válaszok elemzése alapján.

Az UNHCR támogatja azokat az állampolgársági kampányokat, amelyek keretében az egyes államok lehetővé teszik a hontalanok számára azon ország állampolgárságának megszerzését, amelyben hosszú ideje életvitelszerűen laknak.

Az UNHCR továbbá közvetlenül segíti a hontalanokat azáltal, hogy konzultál az egyes államokkal, megoldásokat keresve a hontalan egyének vagy csoportok problémáira. A szervezet ösztönzi az államokat az érintett személyek jogállásának tisztázására, előmozdítja a személy, személyek csoportja és valamely állam közötti törvényi kötelezések elismerését azon esetekben, amikor az érintett személy(ek) egyébként hontalan(ok) lenne (lennének).

Miközben az állampolgársági státusz megoldására várakoznak, a hontalanok jogosultak néhány alapvető jog élvezetére a lakhelyük szerinti országokban. Az UNHCR közbenjár a hontalan személyek helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezmény végrehajtása érdekében, amely bizonyos alapvető jogokat és kötelezettségeket biztosít a hontalanok számára, valamint segíti az államokat a rendelkezésre álló erőforrások fényében hontalanokat védő és segítő programok megvalósításában.

Milyen egyéb szervezetek dolgoznak az UNHCR mellett a hontalansággal kapcsolatos problémák megoldása érdekében?

Az UNHCR-rel együttműködve a következő főbb ENSZ szervezetek munkálkodnak a hontalanság megoldásán: az Emberi Jogi Főbiztos, az ENSZ Gyermekvédelmi Alapja (UNICEF) és az ENSZ Fejlesztési Alapja a Nőkért (UNIFEM). Az elhúzódó hontalansági helyzetek megoldásában az UNHCR időről-időre együttműködik a Nemzetközi Munkaügyi Szervezettel (ILO), az ENSZ Fejlesztési Alapjával (UNDP) és a Világélelmezési Programmal (WFP), hogy közösen valósítsanak meg lakhatási, oktatási vagy jövedelemszerzési programokat, így segítve a marginalizált közösségeket a nemzeti társadalomba való be- vagy visszailleszkedésben.

A fent említett ENSZ szervezeteken kívül az UNHCR szorosan együttműködik az ENSZ kompetens emberi jogi mechanizmusaival az állampolgársághoz való jog biztosításában, így az Emberi Jogok Bizottságával (*Human Rights Committee*), a Gyermeki Jogok Bizottságával (*Child's Rights Committee*), a Faji Megkülönböztetés Kiküszöbölésének Bizottságával (*CERD*), valamint a Nők Elleni Megkülönböztetés Kiküszöbölésének Bizottságával (*CEDAW*).

Az UNHCR regionális testületekkel is együttműködik például az Európa Tanáccsal, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezettel, az Amerikai Államok Szervezetével, az Afrikai Unióval, az Arab Államok Ligájával, valamint az Iszlám Konferencia Szervezetével. Az UNHCR részt vesz az Európa Tanács Állampolgársági Bizottságának munkájában, amely alapvető normákat tartalmazó nemzetközi jogi dokumentumokat hoz létre, mint például az állampolgárságról szóló európai egyezmény, valamint az államutódlással kapcsolatos hontalanság elkerüléséről szóló egyezmény.

A civil szervezetek szintén szorosan együttműködnek az UNHCR-rel az UNHCR programjai által támogatott területen, valamint az UNHCR tevékenységei fejlesztésében. 2005-ben az UNHCR megállapodást írt alá 770 együttműködő szervezettel, amelyek közül 578 civil szervezet, ideértve 424 nemzeti civil szervezetet is.

Az UNHCR együttműködése töretlen az Interparlamentáris Unióval (IPU), hogy ezáltal a parlamenti képviselők körében előmozdítsa a hontalanságra vonatkozó nemzetközi jogi normák ismeretét, és felhívja figyelmüket a hontalanság kialakulásának megelőzését szolgáló ajánlások és példaértékű gyakorlat gazdag tárházára. A szervezet olyan állampolgársági jogszabályok elfogadására ösztönzi a parlamenti képviselőket, amelyek segítik a hontalanság kiküszöbölését, biztosítják az állampolgársághoz való jogot az ettől megfosztottak részére, és elősegítik annak biztosítását, hogy a kettős vagy többes állampolgárságra vonatkozó szerződések véletlenül se eredményezzenek hontalanságot.

Példaértékű gyakorlat: Srí Lanka

A világhírű ún. ceyloni (srí lankai) teát termelő munkaerő legnagyobb része indiai származású. Hivatalosan „újabb indiai származású tamilok” név alatt említik őket, de általánosságban „külszázági tamilok” néven ismertek. E munkások azoknak a leszármazottai, akiket a brit közigazgatás hozott Indiából az akkori Ceylonba. A szigetországot 1815 és 1848 között a britek kormányozták. 1948-tól, amikor Srí Lanka elnyerte függetlenségét, egészen 1984-ig különböző kétoldalú (indiai – srí lankai) megállapodások határozták meg e munkások jogállását. Egyes külszázági tamilok részére az egyik vagy a másik ország belső joga vagy kétoldalú megállapodások állampolgárságot biztosítottak. Sokuknak azonban nem volt állampolgársága, és így alapvető jogaik sem; egyesek még ahhoz az eljáráshoz sem fértek hozzá, amelynek révén srí lankai vagy indiai állampolgárságot szerezhetek volna.

1982-ben India kormánya arról tájékoztatta Srí Lanka kormányát, hogy többé nem tekinti kötelezőnek a külszázági tamilokra vonatkozó korábbi megállapodásokat, mert e megállapodások végrehajtásának időtartama lejárt. Ezen időponttól a hontalan külszázági tamilok ténylegesen nem tudtak állampolgárságot szerezni.

A Ceyloni Munkások Kongresszusa, amely szakszervezet és egyben politikai párt, évekig lobbizott a külsországi tamilok jogaiért. Válaszként a srí lankai parlament 2003 októberében egyhangúlag jóváhagyta a korábban megszövegezett „törvényt az indiai származású személyek részére az állampolgárság megadásáról”. A törvény automatikusan állampolgárságot biztosít minden olyan indiai származású személy részére, aki:

- 1964. október 30. óta állandó srí lankai lakos; vagy
- olyan személy Srí Lankán lakó leszármazottja, aki 1964. október 30. óta állandó srí lankai lakos.

A törvény elfogadása után az Általános Biztosi Hivatal, az UNHCR, valamint a Ceyloni Munkások Kongresszusa információs kampányt indított az új törvényről. A tamil, angol és szingaléz média újságcikkeket közölt, rádiós és televíziós híreket sugárzott a törvényről szóló információkkal, továbbá arról, hogy az emberek hogyan és hol kérelmezhetik az állampolgárságot.

A belügyminiszter és a Bevándorlási Hivatal által megtervezett közigazgatási eljárás egyszerű, gyors és korrekt volt. A hontalanok számára kétféle eljárást alakítottak ki:

- A *de facto* hontalanoknak – akik általában olyan indiai útlevéllel rendelkeztek, amely India 1982. évi nyilatkozata után lejárt – ki kell nyilvánítaniuk azt a szándékukat, hogy önkéntesen megszerzik Srí Lanka állampolgárságát. Ezt általában a háztartásfő tehetette meg. Az e nyilatkozatot tartalmazó dokumentumot azután a bevándorlási hatóságoknak ellenjegyezniük kellett. A jóváhagyást követően a háztartás valamennyi tagja részére megadták az állampolgárságot.
- A *de jure* hontalan személyeknek nem kell írásbeli nyilatkozatot benyújtaniuk, de bátorították őket egy olyan külön nyilatkozat aláírására, amely az állami tisztviselők általi ellenjegyzést követően megkönnyítette számukra a személyazonossági dokumentumok megszerzését.

Mindkét eljárás díjmentes, és a kérelmezésnek nincs határideje.

2003 decemberében az UNHCR és a Ceyloni Munkások Kongresszusa egynapos képzést szervezett mintegy 500 önkéntes számára, akik azután a teaültetvényes régióban levő 50 mobil központban dolgoztak, mindenütt, ahol a hontalanok állampolgárságot kértek. Az önkéntesek kiképzést nyertek a hontalanság alapkérdéseiről, az 1948 óta meghozott különböző, e témáról szóló jogszabályokról, valamint az új jogszabályokról és azok jogosultsági kritériumairól.

2003 decemberében a mobil központok munkatársai 10 napon keresztül vették át az állampolgársági kérelmeket. A kampányt az UNHCR finanszírozta, és a szervezet nyomon követte a folyamatot annak biztosítása érdekében, hogy a kérelmezők tájékozottságon alapuló önkéntes döntést hozzanak. E hónap végéig mintegy 190.000 háztartásfő szerzett Srí Lanka-i állampolgárságot. Közülük mintegy 80.000 fő korábban indiai útlevéllel rendelkezett; a többiek *de jure* hontalanok voltak.

2004 júliusában és augusztusában egy második, kisebb kampányt szerveztek az ország északkeleti vidékén. Itt több mint 2000 hontalan kérelmezte az állampolgárságot. Ez idő óta a külszági tamilok kisebb számban sikeresen kérelmezték az állampolgárságot a helyi körzetükben lévő kormány megbízott-nál, vagy a fővárosban, Colombóban található Közbiztonsági és Törvényességi Minisztérium állampolgársági osztályán.

Ki finanszírozza az UNHCR tevékenységét?

Az UNHCR az ENSZ azon kevés szervezetének egyike, amelyek szinte teljes egészükben önkéntes hozzájárulástól függenek működésük finanszírozása terén. Az UNHCR éves költségvetésének mintegy két százaléka érkezik az ENSZ rendes költségvetésének előirányzott hozzájárulásaiból; a fennmaradó részt a kormányok, a magánszemélyek és a magánszektor önkéntes hozzájárulásai biztosítják.

2006 elején 20,8 millió személy tartozott az UNHCR érdekkörébe. Az UNHCR ez évi költségvetése 1,4 milliárd USD volt. 1990 és 2005 között az UNHCR a finanszírozásának 88%-át tiz kormányzati adományozótól kapta. 2005-ben 30,2 millió USD-t kapott a magánszekortól, első sorban Európából, Ausztráliából, Japánból és az Amerikai Egyesült Államokból.

A civil szervezetek úgy járulnak hozzá az UNHCR éves költségvetéséhez, hogy nyilvános felhívásokat tesznek közzé az UNHCR érdekében bizonyos műveletekre vonatkozólag. Az utóbbi években a magánszekortól és a civil szervezetektől érkező hozzájárulások megemelkedtek annak eredményeként, hogy a rádió, a televízió, a sajtó és egyéb média útján koncentrált erőfeszítés történt a közvélemény felvilágosítása érdekében.

5. fejezet

Hogyan tudnak segíteni a parlamenti képviselők?

A parlamenti képviselők kivételes helyzetben vannak, hogy elősegítsék a hontalanság eseteinek csökkentését, és biztosítsák, hogy a hontalanok gyakorolhassák a nemzetközi jogban előírt jogokat és teljesítsék a kötelezettségeket. A képviselők ezt többféle módon tehetik: felülvizsgálhatják az állampolgársági jogszabályokat, és biztosíthatják, hogy azok megfeleljenek a nemzetközi követelményeknek; támogathatják a hontalanságról szóló 1954. és 1961. évi egyezményhez való csatlakozást; támogathatják a hontalanság csökkentését vagy kiküszöbölését és a hontalan személyeket érintő ügyek megoldását.

Mire törekedjenek a parlamenti képviselők a hontalansággal kapcsolatos nemzeti jogszabályok felülvizsgálata során?

- Vizsgálják meg azokat a témába vágó nemzetközi vagy regionális egyezményeket, amelyeknek az állam részese. Vizsgálják meg azokat a szerződéseket, egyezményeket és nyilatkozatokat, amelyekre az állam hivatkozik a nemzeti jogszabályokban; ez segíteni fogja a nemzeti jogi keretek értelmezését.
- Miután sok állam több különböző jogszabályba foglalja az állampolgárságra vonatkozó rendelkezéseket, vizsgálják meg az alkotmányt, az állampolgársági törvényeket, rendeleteket és az összes nemzeti jogforrást, amely megvilágíthatja az adott állam releváns jogát és jogértelmezését.
- Vizsgálják meg az államutódlás eseteire elfogadott két- és többoldalú megállapodásokat.
- Amikor áttekintik a belföldi jogi kereteket, győződjenek meg arról, hogy az állam biztosítja-e azon óvintézkedések elfogadását és módszeres alkalmazását, amelyek megakadályozzák a hontalanság felmerülését, az állampolgárságtól való megfosztás, az állampolgárságról való lemondás és az állampolgárság elvesztése következtében.

A nemzeti jogi keretek áttekintése során az alábbi kérdések megválaszolására kell törekedni:

Az állampolgárság MEGSZERZÉSÉT illetően

- Megszerezhetik-e a gyermekek az anya állampolgárságát, különösen akkor, ha az apának nincs állampolgársága, vagy az apa nincs jelen?
- Milyen a születések anyakönyvezésének közigazgatási eljárása? Alkalmazzák-e ezt ténylegesen a gyakorlatban? Gondoskodik-e az állam állampolgársági jogszabálya állampolgárság megszerzéséről azok esetében, akik az állam területén születnek, de egyébként hontalanok lennének?
- A megkülönböztetés tilalmának elvét alkalmazzák-e az állampolgársági szabályok?
- Ha az állam létrejötté államutódlás eredménye volt, figyelembe veszik-e az érintett személy és az állam közötti valós és tényleges köteléket, az érintett személynek a jogutódlás időpontjában fennálló szokásos lakhelyét, az érintett személy akaratát, és az érintett személy területi származását, amikor arról döntenek, hogy állampolgárságot adjanak-e a jogelőd állam állampol-

gárának?

Az állampolgárság ELVESZTÉSÉT illetően

- A családi állapot vagy más szociális státusz megváltozására vonatkozó rendelkezések biztosítják-e a hontalanság elkerülését?
- Hogyan veszíthető el az állampolgárság? Gondoskodnak-e a hontalanság kialakulásának megelőzéséről?
- Az állampolgárságról való lemondás függ-e más állampolgárság megszerzésétől vagy megszerzésének garantálásától?
- Valamely más ország állampolgárságának kérelmezése megváltoztatja-e a személy állampolgári jogállását, ha az érintett személy nem kapott garanciát a másik állampolgárság megszerzésére?
- Azokban az esetekben, amikor kilátásba helyezik az állampolgárságtól való megfosztást, világosan meghatározzák-e a megfosztás indokait? Vannak-e eljárási garanciák?

Az állampolgárság HELYREÁLLÍTÁSÁT illetően

- Megkönnyítik-e azon volt állampolgárok állampolgárságának helyreállítását, akik törvényesen és életvitelszerűen az állam területén laknak?
- Helyre lehet-e állítani a korábban birtokolt állampolgárságot azon személy esetében, aki a családi vagy egyéb jogállás megváltozása miatt veszítette el a megszerzett állampolgárságot? Ha igen, a visszaállításra automatikusan sor kerül-e, vagy az érintett személynek kell-e kérelmeznie már hontalanként? Megvalósulnak-e az eljárási garanciák?

A HONOSÍTÁST illetően

- Ha egy külföldi a honosítását kéri, kell-e bizonyítania a korábbi állampolgárságról történt hivatalos lemondást? Vagy elegendő annak garantálása, hogy elbocsátják korábbi állampolgárságából, amikor megszerzi az új állampolgárságot?
- Világosan meghatározták-e a honosítási eljárást és a honosítási követelményeket?
- Van-e olyan közigazgatási gyakorlat, amely hontalanságot eredményezhet: például hosszadalmas eljárás, túlságosan magas díjak, olyan dokumentumok bekérése, amelyeket a kérvényező nem tud megszerezni, és/vagy olyan rövid határidők, amelyeknek a kérvényező nem tud eleget tenni?

Miért csatlakozzanak az államok a hontalanok jogállására vonatkozó 1954. évi egyezményhez és a hontalanság csökkentésére vonatkozó 1961. évi egyezményhez?

Nemzeti szinten az 1954. és 1961. évi hontalansági egyezményekhez való csatlakozás:

- előmozdítja az emberi jogok védelmét és az emberi méltóságot;
- demonstrálja az egyén és az állam közötti valódi és tényleges kötelék elismerését;
- javítja a stabilitás és jogi identitás érzetét a hontalan személyek számára;
- hozzájárul a biztossághoz az érintett személyek részére a nemzeti védelemhez (a kötelezettségekhez és a jogokhoz egyaránt), valamint
- elősegíti a nemzeti szolidaritást és stabilitást.

Nemzetközi szinten az 1954. és 1961. évi hontalansági egyezményekhez való csatlakozás:

- demonstrálja a nemzetközi közösséggel való együttműködés melletti elkötelezettséget a hontalanság csökkentése és kiküszöbölése érdekében;
- erősíti az egyéni vagy tömeges kiutasítás nemzetközi tilalmát;
- javítja a nemzetközi kapcsolatokat és stabilitást;
- bizonyítja az emberi jogok és a humanitárius követelmények melletti elkötelezettséget;
- segíti a kényzerű elvándorlás megelőzését az okok kiküszöbölésével;
- segíti a nemzetközi jog fejlődését az állampolgárság megszerzése, valamint a meglévő tényleges állampolgárság megtartása vonatkozásában;
- segíti az UNHCR-t, hogy mozgósítsa az egyezményekben foglalt elvek betartásának nemzetközi támogatását; és
- elősegíti az állampolgársági vonatkozású viták megoldását.

Hogyan csatlakozik az állam az egyezményekhez?

Az államok bármikor csatlakozhatnak az 1954. és/vagy az 1961. évi egyezményhez olyan módon, hogy a csatlakozási okmányt letétbe helyezik az ENSZ főtitkárnál. A csatlakozási okmányt az államfőnek vagy a kormányfőnek, vagy pedig a külügyminiszternek kell aláírnia, majd pedig az ország képviselőjén keresztül kell továbbítani az Egyesült Nemzetek New York-i székhelyére. (A 3. melléklet tartalmazza a csatlakozási okmány mintáját.)

Élhetnek-e fenntartással az államok az egyezményeket illetően?

Annak elismeréseképpen, hogy bizonyos sajátos feltételek vonatkozhatnak egyes államokra a ratifikálás vagy csatlakozás időpontjában, az egyezmények lehetővé teszik a Szerződő Államok számára, hogy fenntartással éljenek az egyezmények egyes rendelkezéseivel kapcsolatban, kivéve azon rendelkezéseket, amelyeket az eredeti Szerződő Államok alapvetőnek tekintettek:

A hontalanok helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezmény: fenntartások engedélyezettek az alábbi kivételekkel: 1. cikk (definíció / kizáró klauzulák), 3. cikk (a megkülönböztetés tilalma), 4. cikk (vallásszabadság), 16(1) cikk (bíróági eljáráshoz hozzáférés), és 33-42. cikk (záró rendelkezések).

A hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény: a fenntartások csak az alábbi cikkek esetében engedélyezettek: 11. cikk (testület felállítása), 14. cikk (a jogvitáknak a Nemzetközi Bíróság elé utalása) vagy 15. cikk (azon területek, amelyekért a Szerződő Állam felelős).

Mindkét egyezmény esetében korlátozott számú fenntartás engedélyezett.

Hogyan biztosíthatják a parlamenti képviselők az egyezmények tényleges megvalósítását?

Olyan nemzeti jogszabályokat kell elfogadni, illetve azokat úgy kell módosítani,

hogy lehetővé tegyék a két egyezmény rendelkezéseinek tényleges megvalósulását. Az UNHCR felajánlhatja szakértői tanácsadását az államok részére, elősegítve annak biztosítását, hogy az egyes államok sajátos jogi hagyományai és forrásai összhangba kerüljenek nemzetközi kötelezettségeivel.

Milyen gyakorlati lépéseket tehetnek a parlamenti képviselők, hogy bátorítsák kormányukat az egyezményekhez való csatlakozásra?

- Győződjenek meg arról, hogy az állam részese-e az egyik vagy mindkét egyezménynek.
- Ha az állam még nem csatlakozott ezen egyezményekhez, vegyék fontolóra írásos vagy szóbeli kérdés intézését a kormányhoz vagy képviselői törvényjavaslat benyújtását.
- Ha ésszerű időn belül ratifikálási vagy csatlakozási indítványt nyújtottak be a parlamenthez, a szükséges információk áttekintését követően szavazzanak a csatlakozás mellett.
- Ha a kormány nem viszi az ügyet a parlament elé ésszerű időn belül, alkalmazzák a parlamenti eljárást, kérdést intézve a kormányhoz, magyarázatot kérve, miért van ez így, és bátorítsák a kormányt a ratifikálási / csatlakozási eljárás haladéktalan megindítására.
- Ha a kormány aláírta az egyik vagy mindkét egyezményt, de késlekedett a ratifikálási eljárással, alkalmazzák a parlamenti eljárást, kérdést intézve a kormányhoz, mi az oka a késedelemnek, és bátorítsák a folyamat felgyorsítására. Vegyék igénybe jogalkotás-kezdeményszerzési jogukat törvényjavaslat benyújtására.
- Ha a kormány ellenzi a ratifikálást, illetve csatlakozást, próbálják megtudni ennek részletes indokait. Ha szükséges, segítsék elő a kételyek és félreértések kiküszöbölését, és vegyék igénybe politikai kapcsolati hálójukat a folyamat felgyorsítása érdekében. Támogassák választóik körében a ratifikálás, illetve csatlakozás ügyének előmozdítását.
- Amennyiben Önök olyan állam parlamenti képviselői, amely más államok megosztásából vagy felbomlásából jött létre, a jogelőd állam által megkötött egyezmények nem kötelezik automatikusan az új államot. Az új államok csatlakozhatnak a jogelőd állam kötelezettségeihez új államként, vagy jelezhetik azt a szándékukat, hogy nem kívánják fenntartani a jogelőd állam által megkötött egyezmények általi kötöttséget.
- Az egyezmények ratifikálását és hatálybalépését követően biztosítsák, hogy parlamentjük olyan nemzeti jogszabályokat fogadjon el, amelyek megfelelnek az egyezményekben foglalt rendelkezéseknek. Vegyék igénybe a parlamenti eljárást annak biztosítására, hogy a kormány ésszerű időn belül megküldje a jogszabályok tervezetét vagy a meglévő jogszabályok módosításainak tervezetét a parlament részére.
- Ha a kormány olyan ratifikálási indítványt terjeszt a parlament elé, amelyet a szerződés hatályát korlátozó fenntartások, kifogások vagy nyilatkozatok kísérnek, és Önök meggyőződtek arról, hogy e korlátozások indokolatlanok, mozdítsák elő a közérdeket a részérdekekhez vagy bizonyos körülmények esetén fennálló érdekekhez képest.
- Ha a kormánynak az egyezmény hatályát korlátozó fenntartásai, kifogásai vagy nyilatkozatai többé nem érvényesek, vegyék igénybe a parlamentáris eljárást a kormány szándékainak feltárása érdekében, és kezdeményez-

zenek intézkedést a korlátozások megszüntetése céljából.

- Ha tanácsra, segítségre van szükségük a csatlakozással és/vagy az egyezményekben foglalt elveket megvalósító nemzeti jogszabályok megszövegezésével kapcsolatban, lépjenek kapcsolatba az adott államban található vagy azért felelős UNHCR képviselettel (az UNHCR képviseltek jegyzéke a 4. mellékletben található).

Mit tehetnek a parlamenti képviselők a hontalanság kérdésének tudatosítása érdekében?

A nemzet törvényeinek megalkotásáért felelős személyként a parlamenti képviselők kiváltságos helyzetben vannak, hogy támogassák a hontalanság csökkentését vagy kiküszöbölését, és biztosítsák a hontalanok jogainak védelmét. A parlamenti képviselőknek nem csupán bátorítaniuk kell kormányt a nemzetközi sztenderdekhez igazodó jogszabályok elfogadására, hanem el kell nyerniük választóik támogatását is. A civil társadalom csak akkor fogja támogatni a parlamenti képviselők e problémák megoldására irányuló erőfeszítéseit, ha megértette a hontalansággal járó nehézségeket.

A parlamenti képviselők felszólalásaikban és újságcikkekben hívhatják fel a figyelmet a hontalansággal kapcsolatos kérdésekre választóik körében, együttműködhetnek nem kormányzati szervezetekkel és a civil társadalom hontalanokat segítő más szereplőivel, valamint ha erre mód van, támogathatják a hontalanság egyedi eseteinek gyors megoldását.

A parlamenti képviselők olyan módon is előmozdíthatják a hontalanság helyzeteinek megoldását, hogy felkarolják a kisebbségek vagy más csoportok azon jogát, hogy az államalkotó állampolgári közösség részévé váljanak, és párbeszédet kezdeményeznek a közösségek között, amely elvezet a hontalanok állampolgárként való befogadásához.

Mit tehetnek a parlamenti képviselők az e kérdéssel kapcsolatos nemzetközi együttműködés előmozdítása érdekében?

A nemzetközi együttműködés elengedhetetlen ahhoz, hogy az egész világon csökkentsük a hontalanság előfordulását. A parlamenti képviselőknek biztosítaniuk kell, hogy kormányuk teljes körűen részt vegyen minden olyan nemzetközi erőfeszítésben, amelynek célja a hontalanság csökkentése vagy kiküszöbölése, illetve a hontalanság egyedi eseteinek megoldása. A parlamenti képviselők fontolóra vehetik, hogy felkérjük a szomszédos államok parlamenti képviselőit az állampolgársági jogszabályok regionális áttekintésére. Az államok között az állampolgársági jogszabályok harmonizálása jó eszköz a hontalanság eseteinek csökkentésére.

1. melléklet:

A hontalanok helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezmény részben államai

Hatályba lépés időpontja: 1960. június 6.

Részben államok száma 2007. január 1-én: 62

Ország	Aláírás	Ratifikálás (r), Csatlakozás (cs), Államutódlás (u)
Albánia		2003. június 23. cs
Algéria		1964. július 15. cs
Antigua és Barbuda		1988. október 25. u
Argentína		1972. június 1. cs
Ausztrália		1973. december 13. cs
Azerbajdzsán		1996. augusztus 16. cs
Barbados		1972. március 6. u
Belgium	1954. szeptember 28.	1960. május 27. r
Belize		2006. szeptember 14. cs
Bolívia		1983. október 6. cs
Bosznia-Hercegovina		1993. szeptember 1. u
Botswana		1969. február 25. u
Brazília	1954. szeptember 28.	1996. augusztus 13. r
Costa Rica	1954. szeptember 28.	1977. november 2. r
Csád		1999. augusztus 12. cs
Csehország		2004. július 19. cs
Dánia	1954. szeptember 28.	1956. január 17. r
Ecuador	1954. szeptember 28.	1970. október 2. r
Egyesült Királyság	1954. szeptember 28.	1959. április 16. r
El Salvador		1954. szeptember 28.
Fidzsi-szigetek		1972. június 12. u
Finnország		1968. október 10. cs
Franciaország	1955. január 12.	1960. március 8. r
Fülöp-szigetek		1955. június 22.
Görögország		1975. november 4. cs
Guatemala	1954. szeptember 28.	2000. november 28. cs
Guinea		1962. március 21. cs
Hollandia	1954. szeptember 28.	1962. április 12. r
Honduras	1954. szeptember 28.	
Horvátország		1992. október 12. u
Írország		1962. december 17. cs
Izrael	1954. október 1.	1958. december 23. r
Jugoszláv Szövetségi Köztársaság		2001. március 12. u
Kiribati		1983. november 29. u
Kolumbia		1954. december 30.
Koreai Köztársaság		1962. augusztus 22. cs
Lesotho		1974. november 4. u
Lettország		1999. november 5. cs
Libéria		1964. szeptember 11. cs
Líbiai Arab Szocialista Népi Közösség		1989. május 16. cs
Liechtenstein		1954. szeptember 28.

A hontalanok helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezmény részes államai (folytatás)

Hatályba lépés időpontja: 1960. június 6.

Részes államok száma 2007. január 1-én: 62

Ország	Aláírás	Ratifikálás (r), Csatlakozás (cs), Államutódlás (u)
Litvánia		2000. február 7. cs
Luxembourg	1955. október 28.	1960. június 27. r
Macedónia, vált Jugoszláv Köztársaság		1994. január 18. u
Madagaszkár *		[1962. február 20. cs]
Magyarország		2001. november 21. cs
Mexikó		2000. június 7. cs
Montenegro	2006. október 23. u	
Németország	1954. szeptember 28.	1976. október 26. r
Norvégia	1954. szeptember 28.	1956. november 19. r
Olaszország	1954. október 20.	1962. december 3. r
Örményország		1994. május 18. cs
Románia		2006. január 27. cs
Ruanda		2006. október 4. cs
Saint Vincent és Grenadine-szigetek		1999. április 27. u
Spanyolország		1997. május 12. cs
Svájc	1954. szeptember 28.	1972. július 3. r
Svédország	1954. szeptember 28.	1965. április 2. r
Szenegál		2005. szeptember 21. cs
Szlovákia		2000. április 3. cs
Szlovénia		1992. július 6. u
Szváziföld		1999. november 16. cs
Trinidad és Tobago		1966. április 11. u
Tunézia		1969. július 29. cs
Uganda		1965. április 15. cs
Uruguay		2004. április 2. cs
Vatikán		1954. szeptember 28.
Zambia		1974. november 1. u
Zimbabwe		1998. december 1. u

*Az 1965. április 2-án az ENSZ Főtitkárához eljuttatott értesítésben a madagaszkári kormány felmondta az egyezményt. A felmondás 1966. április 2-án lépett hatályba.

2 . melléklet

A hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezmény részesei államai

Hatályba lépés időpontja: 1975. december 13.

Részesei államok száma 2007. január 1-én: 33

Ország	Aláírás	Ratifikálta (r), Csatlakozott (cs), Államutódlás (u)
Albánia		2003. július 9. cs
Ausztrália		1973. december 13. cs
Ausztria		1972. szeptember 22. cs
Azerbajdzsán		1996. augusztus 16. cs
Bolívia		1983. október 6. cs
Bosznia-Hercegovina		1996. december 13. cs
Costa Rica		1977. november 2. cs
Csád		1999. augusztus 12. cs
Csehország		2001. december 19. cs
Dánia		1977. július 11. cs
Dominikai Köztársaság		1961. december 5.
Franciaország		1962. május 31.
Guatemala		2001. július 19. cs
Hollandia	1961. augusztus 30.	1985. május 13. r
Írország		1973. január 18. cs
Izrael		1961. augusztus 30.
Kanada		1978. július 17. cs
Kiribati		1983. november 29. u
Lesotho		2004. szeptember 24. cs
Lettország		1992. április 14. cs
Libéria		2004. szeptember 22. cs
Líbiai Arab Szocialista Népi Közösség		1989. május 16. cs
Nagy Britannia Egyesült Királysága és Észak Írország	1961. augusztus 30.	1966. március 29.
Németország		1977. augusztus 31. cs
Nigéria		1985. június 17. cs
Norvégia		1971. augusztus 11. cs
Örményország		1994. május 18. cs
Románia		2006. január 27. cs
Ruanda		2006. október 4. cs
Szenegál		2005. szeptember 21. cs
Svédország		1969. február 19. cs
Szlovákia		2000. április 3. cs
Szváziföld		1999. november 16. cs
Tunézia		2000. május 12. cs
Új-Zéland		2006. szeptember 20. cs
Uruguay		2001. szeptember 21. cs

3. melléklet

Csatlakozási okmány a hontalanok helyzetére vonatkozó 1954. évi egyezményhez (minta)

MINTHOGY a hontalanok helyzetére vonatkozó egyezményt elfogadta az Egyesült Nemzetek Közgyűlése az ezerkilencszázötvennegyedik év szeptember huszonnyolcadik napján, és az egyezmény annak 35. cikke szerint nyitva áll a csatlakozásra;

ÉS MINTHOGY az említett 35. cikk 3. szakasza úgy rendelkezik, hogy a csatlakozást egy okmánynak az Egyesült Nemzetek főtitkáránál történő letétbe helyezésével kell megvalósítani;

EZÉRT az alulírott [az államfő, kormányfő vagy külügyminiszter címe] ezennel értesítést ad az [érintett állam] csatlakozásáról;

KIÁLLÍTOTTA saját kezűleg: _____ az

_____ év _____ havának _____ napján

[Állami pecsét és aláírás [az államfő, a kormányfő, a letéteményes, a külügyminiszter ... aláírása], amint az releváns.]

Csatlakozási okmány a hontalanság csökkentéséről szóló 1961. évi egyezményhez (minta)

MINTHOGY a hontalanság csökkentéséről szóló egyezményt elfogadták a teljhatalmú megbízottak az ezerkilencszázhatvanegyedik év augusztus tizenharmadik napján, és az az egyezmény 16. cikke szerint nyitva áll a csatlakozásra;

ÉS MINTHOGY az említett 16. cikk 3. szakasza úgy rendelkezik, hogy a csatlakozást egy okmánynak az Egyesült Nemzetek főtákaránál történő letétbe helyezésével kell megvalósítani;

EZÉRT az alulírott [az államfő, kormányfő vagy külügyminiszter címe] ezennel értesítést ad az [érintett állam] csatlakozásáról;

KIÁLLÍTOTTA saját kezűleg: _____ az

_____ év _____ havának _____ napján

[Állami pecsét és aláírás [az államfő, a letéteményes, a kormányfő, ha helyénvaló ... aláírása], külügyminiszter ...]

4. melléklet

UNHCR képviseletek

AFGANISZTÁN

UNHCR Képviselet
Afganisztánban:
PO Box 3232 Kabul vagy
41 Jadi Solh (Peace Avenue)
Kabul;
Tel: +92 51 922 11 25,
Fax: +92 51 282 05 11

ALBÁNIA

UNHCR Képviselet
Albániában:
Rruga "Donika Kastrioti"
Tirana;
Tel: +355 42 50 207,
Fax: +355 42 28 492

ALGÉRIA

UNHCR Képviselet
Algériában:
Boite Postal 444 Hydra Alger
vagy 20 Rue Emile Payen
Hydra Alger;
Tel: +213 21 69 1212,
Fax: +213 21 69 2374

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az Amerikai Egyesült
Államok és a Karib-szigetek
területi UNCHR képviselete:
1775 K Street, NW, Suite 300
Washington DC 20006
Tel: +1 202 296 5191
Fax: +1 202 296 5660

ANGOLA

UNHCR képviselet
Angolában:
C.P. 1342 Luanda vagy
Rua Eduard Mondlaine/SN
Luanda;
Tel: +244 2332 046,
Fax: +244 2331 652

ARGENTÍNA

Dél-Amerika déli részének
területi UNHCR képviselete:
Cerrito 836 10 Piso – 1010
Buenos Aires;

Tel: +54 11 4815 7870,
Fax: +54 11 4815 4352

ÖRMÉNYORSZÁG

UNHCR képviselet
Örményországban:
14 Petros Adamyan Str.
Yerevan 375010;
Tel: +37 41 56 47 71,
Fax: +37 41 56 78 17

AUSZTRÁLIA

Ausztrália, Új-Zéland,
Pápua Új-Guinea és a
déli Csendes-óceán
országainak területi
UNHCR képviselete Ausz-
tráliában:
15 Hunter Street Yarralumla
ACT 2600 Canberra;
Tel: +61 2 6273 2733,
Fax: +61 2 6273 6822

AUSZTRIA

UNHCR képviselet
Ausztriában:
Vienna International Centre
(Building J, 1st floor)
Wagramerstrasse 5 PO Box
550 1400 Bécs;
Tel: +431 260604047,
Fax: +43 1 2634115

AZERBAJDZSÁN

UNHCR képviselet
Azerbajdzsánban:
3, Azer Aliyev Street Baku;
Tel: +99 412 92 1443,
Fax: +99 412 98 11 34

BANGLADES

UNHCR képviselet
Bangladesben:
PO Box 3474 Dhaka 1000
vagy House N/E (N) 8,
Road 90, Gulshan 2,
Dhaka 1212;

Tel: +8802 88 2 68 02,
Fax: +8802 88 2 65 57

BELGIUM

Belgium, Luxembourg és
az Európai Intézmények
területi UNHCR képviselete:
Rue Van Eyck 11a B-1050
Bruxelles;
Tel: +32 2 649 01 53,
Fax: +32 2 627 17 30

BENIN

UNHCR területi képviselet
Beninben, Burkina Fasóban,
Nigerben és Togóban: Boite
Postale 08-1066 Lot 01
Patte d'Oie Cotonou;
Tel: +229 30 28 98,
Fax: +229 30 28 90

BOSZNIA-HERCEGOVINA

UNHCR képviselet
Bosznia-Hercegovinában:
UNIS Building Fra Andjela
Zvzdovica 1 71000 Sarajevo;
Tel: +387 33 666 160,
Fax: +387 33 290 333

BOTSWANA

UNHCR képviseletvezető
irodája Botswanában:
PO Box 288 Gabarone vagy
UN House – Plot 22 Khama
Crescent Gabarone;
Tel: +267 35 21 21,
Fax: +267 57 09 96

BRAZÍLIA

UNHCR képviselet
Brazíliában: Setor Comercial
Norte Quadra 02, Bloco A
11th Floor – Ed. Corporate
Financial Center CEP
70712-901 Brasília – DF;
Tel: +55 61 3038 9272,
Fax: +55 61 3038 9279

BULGÁRIA

UNHCR képviselő
Bulgáriában: 19 Denkgolu str,
1000 Sofia;
Tel: +359 2 98 02 453,
Fax: +359 2 98 01 639

BURUNDI

UNHCR képviselő
Burundiban: B.P. 307,
Bujumbara vagy No. 1,
Avenuedu Large 4620
Bujumbara;
Tel: +257 22 3245,
Fax: +257 22 95 23/24 19 87

CIPRUS

UNHCR képviselő Cipruson:
PO Box 1642 1590 Nicosia
vagy South: C/O UNFICYP
Secretariat UNPA Nicosia;
Tel: +357 2 35 90 25
Fax: +357 2 35 90 37

COSTA RICA

UNHCR képviselő Costa
Rica-ban: Edificio Torre del
Este – 5° Piso Frente a la
facultad de Derecho de la
UCR Apartado
Postal 12-1009 - FECOSA
San Pedro;
Tel: +506 225 0049,
Fax: +506 224 4891

CSÁD

UNHCR képviselő Csádban:
B.P. 906 N'Djamena vagy
Quartier Cardalé, Avenue
Felix Eboué Immeuble
STAT N'Djamena;
Tel: +235 51 86 10,
Fax: +235 51 5340

CSEH KÖZTÁRSASÁG

UNHCR képviselő a Cseh
Köztársaságban:
Namesti Kinskych 6 PO Box
210 150 00 Prague 5
Tel: +420 2 571 998 66,
Fax: +420 2 571 998 62

DÉL-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁG

UNHCR területi képviselő
Dél-Afrikában: PO Box 12506
The Tramshed Pretoria vagy
8th floor Metro Park Build-
ing 351 Cnr. Schoaman &
Prinsloo Str. Pretoria 0002
Gauteng Province;
Tel: +27 12 354 8303,
Fax: +27 12 354 8390

DZSIBUTI

UNHCR képviselő
Dzsibutiban: BP 1885
Djibouti vagy Rue
Abdoulkader Waberi, Heron
Lot No TF 1148 Quartier
Marabout Djibouti;
Tel: +253 35 22 00
Fax: +253 35 86 23

ECUADOR

UNHCR képviselő
Ecuadorban:
Avenida Amazonas 2889
vagy la Granja Edificio
Naciones Unidas Piso 2
Quito;
Tel: +593 2 2460 272,
Fax: +593 2 2460 280

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

UNHCR képviselő az
Egyesült Királyságban:
Stand Bridge House 138-142
Strand London WC2R 1HH;
Tel: +44 20 7759 8090,
Fax: +44 20 7759 8119

EGYIPTOM

UNHCR területi képviselő az
Egyiptomi Arab
Köztársaságban:
PO Box 1844 Cairo vagy No
8 el Fawakeh Street
Mohandessin,
Giza Cairo;
Tel: +20 2 762 1570,
Fax: +20 2 762 1576

ELEFÁNTCSONTPART

UNHCR képviselő
Elefántcsontparton:
01 BP 7982 Abidjan 01 vagy
Angle Rue Des Jardins –
Boulevard Latrille Cocody,
II Plateaux Abidjan;
Tel: +225 22 515 577,
Fax: +225 22 515 588

ERITREA

UNHCR képviselő
Eritreában:
PO Box 1995, Asmara vagy
House Number 108 Emperor
Yohannes Avenue Asmara;
Tel: +291 1 12 61 21,
Fax: +291 1 12 72 55

ETIÓPIA

UNHCR képviselő
Etiópiában:
PO Box 1076 Addis Ababa
vagy Bole Road, Wereda
1 Kebele 23 House No
1255/01-02 Addis Ababa;
Tel: +251 1 612 822
Fax: +251 1 611 666

FEHÉROROSZORSZÁG

UNHCR képviselő
Fehéroroszországban:
Prospekt Partizanskij 6 A,
6th floor Minsk 220033;
Tel: +375 172983335,
Fax: +375 172982369

FRANCIAORSZÁG

UNHCR képviselő
Franciaországban:
9, rue Keppler F-75016 Paris;
Tel: +33 1 44 43 48 58,
Fax: +33 1 40 70 07 39

FÜLÖP-SZIGETEK

UNHCR képviselő a
Fülöp-szigeteken:
PO Box 2074 (MCPO), G.
Puyat Avenue 1260 Makati
Metro Manila vagy 3rd Floor,
JAKA II Building 150 Legaspi

Street 1200 Makati,
Metro Manila;
Tel: +63 2 818 5121,
Fax: +63 2 817 4057

GABON

UNHCR területi képviselet
Gabonban:
BP 20472 Libreville vagy
Quartier Sotega Libreville;
Tel: +241 77 8262,
Fax: +241 77 8278

GAMBIA

UNHCR képviseletvezető
irodája Gambiában:
PO Box 4249 Bakau vagy
6th Street East Kotu Lauout
Bakau;
Tel: +220 4 460 850,
Fax: +220 4 464 169

GHÁNA

UNHCR képviselet
Ghánában:
No 25 Sir Arku Korsah Street
Roman Ridge Airport Resi-
dential Area Accra;
Tel: +233 21776 108,
Fax: +233 21 773158

GÖRÖGORSZÁG

UNHCR képviselet
Görögországban:
23 Taygetou Street Palaio
Psychico 15452 Athens;
Tel: +30 210 672 64 62,
Fax: +30 210 672 64 17

GRÚZIA

UNHCR képviselet
Grúziában:
2a Kazbegi Ave. – 4th floor
380060 Tbilissi;
Tel: +995 32 779 612,
Fax: +995 32 441 302

GUINEA

UNHCR képviselet
Guineában:
B.P. 4158 Coleah

Corniche-Sud Conakry
Tel: +224 46 47 09,
Fax: +224 46 58 08

HORVÁTORSZÁG

UNHCR képviselet
Horvátországban:
3rd floor 24 Slovenska Ulica
10000 Zagreb;
Tel: +385 1 3713 555,
Fax: +385 1 3713 588,
+385 1 3713 565

INDIA

UNHCR képviseletvezető
irodája Indiában:
PO Box 3135 14 Jor Bagh
New Delhi 110003;
Tel: +91 11 2469 0730,
Fax: +91 11 2462 0137

INDONÉZIA

UNHCR területi képviselet
Indonéziában:
PO Box 6602/JKPWK Ja-
karta 10310 Menova
Ravindo J1. Kebon Sirih
Kav.75 Jakarta Pusat 10340;
Tel: +62 21 391 28 88,
Fax: +62 21 391 27 77

IRÁN ISZLÁM KÖZTÁRSASÁG

UNHCR képviselet az Irán
Iszlám Köztársaságban:
No 5, East Emdad Street,
Vanak sq. North Shiraz Ave.
Tehran 19917;
Tel: +98 21 8805 72 01,
Fax: +98 21 8805 72 12

IRAK

UNHCR képviselet Irakban:
PO Box 10141 Karrada
Baghdad vagy District
Number 904 Hay Al-Wahda
Street Number 42 Building
Number 52 Baghdad;
Tel: +964 1 719 0670,
Fax: +1 212 963 3009

ÍRORSZÁG

UNHCR képviselet
Írországban:
Suite 4 Merrion House 1/3
Lower Fitzwilliam Street
Dublin 2;
Tel: +353 1 631 4510,
Fax: +353 1 631 4616

IZRAEL

UNHCR tiszteletbeli
képviselet Izraelben:
PO Box 3489 Jerusalem
vagy Shlomozion Ha Malka
10 Jerusalem;
Tel: +972 2 621 4109
Fax: +972 2 623 4392

JAPÁN

UNHCR képviselet
Japánban:
UNU Bldg., 6F – 5-53-70,
Jingumae Shibuya-ku,
Tokyo;159-0001
Tel: +81 33 499 20 11
Fax: +81 33 499 22 72

JEMEN

UNHCR képviselet a Jemeni
Köztársaságban:
PO Box 12093 Sana'a vagy
Algeria Street, No. 38
Building No 2 Sana'a;
Tel: +967 1 469 771,
Fax: +967 1 469 770

JORDÁNIA

UNHCR területi képviselet
Jordániában:
PO Box 17101 1195 Amman
vagy 5 Hafez Abdul-Haija
Street Deir Ghbar Amman;
Tel: +962 6 550 20 30,
Fax: +962 6 592 46 58

KAMBODZSA

UNHCR képviselet
Kambodzsában:
PO Box 539 House No 2,
Street No 352 Beung Keng
Kang Phnom Penh;

Tel: +855 23 216005,
Fax: +855 23 216274

KAMERUN

UNHCR képviselő
Kamerunban:
Boite Postale 7077 Yaoundé
vagy Quartier Nlongkak Rue
No 1032 Batiment no 46
Yaoundé;
Tel: +237 20 29 54,
Fax: +237 21 35 91

KANADA

UNHCR képviselő
Kanadában:
280 Albert Street, Suite 401
Ottawa Ontario K1P 5G8;
Tel: +1 613 232 09 09,
Fax: +1 613 230 18 55

KAZAHSZTÁN

UNHCR képviselő
Kazahsztánban: 67 Tole bi
Almaty – 480091;
Tel: +7 3272 791244,
Fax: +7 3272 583982

KENYA

UNHCR képviselő
Kenyában:
PO Box 43801, Nairobi vagy
Chiromo Road
(next to Caltex Station)
By Consulata church
Westlands Nairobi;
Tel: +254 20 444 2000,
Fax: +254 20 423 2080

KÍNAI NÉPKÖZTÁRSASÁG

UNHCR területi képviselő a
Kínai Népköztársaságban:
1-2-1, Tayan Diplomatic
Office, Building 14 Liang Ma
He Nan Lu Beijing 100600;
Tel: +86 10 6 532 68 06,
Fax: +86 10 6532 16 47

KIRGIZSZTÁN

UNHCR képviselő Kirgizsz-
tánban:

UN House (3rd floor) 160
Chui Avenue Bishkek
720010;
Tel: +996 312 611 264,
Fax: +996 312 611 271

KOLUMBIA

UNHCR képviselő
Kolumbiában:
Calle 114 No 9-01 Office 601
Edificio Teleport Torre
A Bogota;
Tel: +571 658 06 00,
Fax: +571 658 06 02

KONGÓ

UNHCR képviselő
Kongóban:
BP 1093 Brazzaville vagy 6,
Rue 18 Mars 1977 Quartier
Cathedrale Brazzaville;
Tel: +242 811 169,
+242 815 763 (UNDP),
Fax: +242 815 912

KONGÓI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG

Közép-Afrika területi
UNHCR képviselő a Kongói
Demokratikus
Köztársaságban:
PO Box 7248 Kinshasa 1
vagy 6729 Avenue de l'OUA
Kinshasa;
Tel: +243 81 880 1245,
Fax: +243 81 301 0435

KOREAI KÖZTÁRSASÁG

UNHCR képviselő a Koreai
Köztársaságban:
7F Kumsegi Bldg. 16,
Euljiro 1 Ga Joong-Ku Seoul
100-191;
Tel: +82 2 773 7011,
Fax: +82 2 773 7014

KÖZÉP-AFRIKAI KÖZTÁRSASÁG

UNHCR képviselő a
Közép-Afrikai
Köztársaságban:
Boite Postale 950 Bangui

vagy Rue Joseph Degrain
(Route de Sofitel) Bangui;
Tel: +236 61 40 76,
Fax: +236 61 98 34

KUVAIT

UNHCR kapcsolattartó iroda
Kuvaitban:
PO Box 28742 13148 Safat
Kuwait City vagy Khaitan
Area Block No 04 Al Walid
Ebin Abdel Malek Street
No 206 Building No 90009
Kuwait City;
Tel: +965 476 4982,
Fax: +965 476 4257

LENGYELORSZÁG

UNHCR képviselő
Lengyelországban:
2, Aleja Roz PL-00 556
Warsaw;
Tel: +48 22 628 69 30,
Fax: +48 22 625 61 24

LIBANON

UNHCR képviselő
Libanonban:
PO Box 7332 Beirut vagy
Michel Bustrus Street Nasr
Building Achrafieh;
Tel: +961 1 560 699,
Fax: +961 1 560 717

LIBÉRIA

UNHCR képviselő
Libériában:
PO Box 9077 Monrovia vagy
Haider Building Mamba Point
Monrovia;
Tel: +231 22 6233,
Fax: +231 22 6235

LÍBIAI ARAB SZOCIALISTA NÉPI KÖZÖSSÉG

UNHCR képviselővezető
irodája a Líbiai Arab
Köztársaságban:
PO Box 80708 Tripoli vagy
Uthman Ibn Affan St Ben
Ashour Tripoli
Tel: +218 21 361 9662
Fax: +218 21 361 9661

LUXEMBURG

UNHCR tudósító irodája
Luxemburgban:
1 rue Jean Pierre Brasseur
b.p. 567 2015 Luxemburg;
Tel: +352 454 018,
Fax: +352 454 303

MACEDÓNIA (VOLT JUGOSZLÁV KÖZTÁRSASÁG)

UNHCR képviselő
Macedóniában:
PO Box 873 1000 Skopje
vagy Zeleznicka 53 1000
Skopje;
Tel: +389 2 3118 641,
Fax: +389 2 3131 040

MAGYARORSZÁG

UNHCR regionális
képviselet:
Felvinci út 27., 1022
Budapest;
Tel: +36 13363062,
Fax: +36 13363080

MALAWI

UNHCR képviselő
Malawiban:
PO Box 30230 Lilongwe 3
vagy 7th Floor Kang'ombe
Building City Centre
Lilongwe 3.;
Tel: +265 177 2155,
Fax: +265 177 4128

MALÁJZIA

UNHCR képviselő
Malájziában:
PO Box 10185 50706 Kuala
Lumpur vagy 570 Jalan Bukit
Petaling 50460
Kuala Lumpur;
Tel: +60 3 2141 1322,
Fax: +60 32141 1780

MAROKKÓ

UNHCR tiszteletbeli
képviselet Marokkóban:
12, Rue de Fes-Hassan

Rabat;
Tel: +212 377 676 06,
Fax: +212 377 661 96

MAURITÁNIA

UNHCR képviselővezető
irodája Mauritániában:
C/O UNDP, BP 4405,
Nouakchott vagy Ilot K No
159-160-161 Route de la
Corniche Nouakchott;
Tel: +222 5 257 414,
Fax: +222 5 256 176

MEXIKÓ

Mexikó, Közép-Amerika
és Kuba területi UNHCR
képviselete:
Presidente Masaryk 29 sexto
piso Colonia Polanco 11570
Mexico, D.F.;
Tel: +52 5 55263 9851,
Fax: +52 5 55250 9360

MIANMAR (BURMA)

UNHCR képviselő
Mianmarban:
PO Box 1485, Yangon vagy
287 Pyay Road Sanchaung
Township Yangon;
Tel: +951 524022,
Fax: +951 524 031

MOLDOVA

UNHCR képviselő
Moldovában:
31 August 1989 Street, #57
MD-2012 Chisinau;
Tel: +373 22 271 853,
Fax: +373 22 271 953

MOZAMBIK

UNHCR képviselővezető
irodája Mozambikban:
PO Box 1198 Maputo vagy
Avenida dos Presidentes 33
Maputo;
Tel: +258 1 490 242,
Fax: +258 1 490 635

NAMÍBIA

UNHCR képviselő
Namíbiában:
Private Bag 13310,
Windhoek vagy 2nd Floor,
Sanlam Building
Independence Avenue
Windhoek;
Tel: +264 61 237 143,
Fax: +264 61 230 055

NEPÁL

UNHCR képviselő
Nepálban:
PO Box 2374, Kathmandu
vagy Dhara Marga Anil Kuti
Maharajgunj Kathmandu;
Tel: +977 1441 2521,
Fax: +977 1441 2853

NÉMETORSZÁG

UNHCR képviselő
Németországban:
Wallstrasse 9 – 13 10179
Berlin;
Tel: +49 302022020,
Fax: +49 30 2022 0220

NIGÉRIA

UNHCR képviselő
Nigériában:
UN House Plot no 617/618
Diplomatic Zone Central Area
District PMB 2851,
Garki Abuja;
Tel: +234 9 461 8569,
Fax: +234 9 461 8598

OLASZORSZÁG

UNHCR területi képviselő
Olaszországban:
Via Caroncini 19 00197
Roma
Tel: +39 06 802121,
Fax: +39 06 802123/24

OROSZORSZÁGI FÖDÉRCÍÓ

UNHCR képviselő az
Oroszországi Föderációban:
United Nations Office 6

Obukh Pereulok Moscow
103064;
Tel: +7 503 232 30 11,
Fax: +7 503 232 30 16

PAKISZTÁN

UNHCR képviselő
Pakisztánban:
PO Box 1263 Islamabad
vagy No 2 Diplomatic
Enclave QUAID-E-AZAM,
University Road Sector G-4
Islamabad;
Tel: +92 51 282 9502,
Fax: +92 51 227 9455

PANAMA

UNHCR képviselő
Panamában:
La Ciudad del Saber
Gaillard Street, Building
812-B Panama City;
Tel: +507 317 1630,
Fax: +507 317 1633

PÁPUA ÚJ-GUINEA

UNHCR képviselő Pápua
Új-Guineában:
PO Box 1909, Port Moresby
vagy 4th Floor – ADF House
(Next St. Mary's Catholic
Church) Musgrave Street,
Town Port Moresby;
Tel: +675 321 7422,
Fax: +675 321 5977

ROMÁNIA

UNHCR képviselő
Romániában:
25, Armeneasca Street,
Sector 2 70228 Bucharest;
Tel: +40 1 211 29 44,
Fax: +40 1 210 15 94

RUANDA

UNHCR képviselő
Ruandában:
BP 867 Kigali vagy Bd de
L'Umuganda Commune
Kacyiru Secteur Kimihurura
Cellule Kamukina Kigali;
Tel: +250 58 5107,
Fax: +250 58 3485

SIERRA LEONE

UNHCR képviselő Sierra
Leonában:
PO Box 475, Freetown vagy
29 Wilkinson Road Freetown;
Tel: +232 22 234 321,
Fax: +232 22 234 347

SPANYOLORSZÁG

UNHCR képviselő
Spanyolországban:
Avenida General Pero 32-2^a
PO Box 36-121 E-28020
Madrid;
Tel: +34 91 556 36 49,
Fax: +34 91 417 5345

SRI LANKA

UNHCR képviselő
Sri Lankán:
97 Rosmead Place
Colombo 07;
Tel: +94 11 268 3968,
Fax: +94 11 268 3971

SVÉDORSZÁG

Az északi és balti országok
területi UNHCR képviselő
Svédországban:
Ynglingagatan 14 – 6th Floor
S-11347 Stockholm;
Tel: +46 8 457 4880,
Fax: +46 8 457 4887

SVÁJC

Svájc és Liechtenstein UN-
CHR kapcsolattartó irodája:
Case Postale 2500 94
Rue Montbrillant CH-1211
Geneve 2
Tel: +41 22 739 8755
Fax: +41 22 739 7379

SZAÚD-ARÁBIA

UNHCR területi képviselő
Szaúd-Arábiában:
PO Box 94003 Riyadh 11693
vagy Fazari Square Pension
Fund Commercial Complex
Block C-13 Dipomatic Quar-
ters Riyadh;

Tel: +966 1 482 8835,
Fax: +966 1 482 8737

SZENEGÁL

UNHCR területi képviselő
Szeneálban:
BP 3125, 59 rue Docteur
Theze Dakar;
Tel: +221 823 66 03,
Fax: +221 823 66 00

SZERBIA ÉS MONTENEGRÓ

UNHCR képviselő Szerbia
és Montenegróban:
Krunska 58 11000 Belgrade;
Tel: +381 38 308 2100,
Fax: +381 38 344 2947

SZÍRIAI ARAB KÖZTÁRSASÁG

UNHCR képviselő Szíriában:
PO Box 30891 Damascus
vagy Al Malki Mohamed Al
Bazm Street No 14 Al
Nabelsi Building Damascus;
Tel: +963 11 373 5940,
Fax: +963 11 373 6108

SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG

UNHCR képviselő a Szlovák
Köztársaságban:
Sturova 6 811 02 Bratislava;
Tel: +421 2 52 92 78 75,
Fax: +421 2 52 92 78 71

SZOMÁLIA

UNHCR képviselő
Szomáliában:
PO Box 43801, Nairobi vagy
Lion Place Waiyaki Way
(Next to St Marks Church)
Westlands Nairobi Kenya;
Tel: +254 20 422 2200,
Fax: +254 20 422 2280

SZUDÁN

UNHCR képviselő
Szudánban:
PO Box 2560, Khartoum
vagy Mohammed Nageeb

Road (North of Farouk Cemetery) Khartoum No 2;
Tel: +249 11 47 11 01,
Fax: +249 11 47 31 01

TADZSIKISZTÁN

UNHCR képviselet
Tadzsiszisztánban:
Prospekt Drujba Naradov
106 Dushanbe, 734013;
Tel: +992 372 214406,
Fax: +992 372 510039

TANZÁNIAI EGYESÜLT KÖZTÁRSASÁG

UNHCR képviselet a
Tanzániai Egyesült
Köztársaságban:
PO Box 2666 Dar-es-Salaam
vagy Plot 18 Kalenga Street
Dar-es-Salaam;
Tel: +255 22 215 00 75,
Fax: +255 22 215 28 17

THAIFÖLD

Thaiföld, Kambodzsa és
Vietnám területi UNCHR
képviselete:
PO Box 2-121 Rajdamnern
Avenue United Nations
Building 3rd Floor, Block A
Bangkok 10200
Tel: +66 2 288 1234,
Fax: +66 2 280 0555

KELET-TIMOR

UNHCR képviselet
Kelet-Timorban:
PO Box 456 Dili vagy
Estrada de Balido Dili;
Tel: +670 33 13 547,
Fax: +670 33 13 554

TUNÉZIA

UNHCR tiszteletbeli
képviselet Tunéziában:
BP 863 1035 Tunis vagy 61
Boulevard Bab Benat 1035
Tunis;
Tel: +216 715 73586,
Fax: +216 715 70168

TÖRÖKORSZÁG

UNHCR képviselet
Törökországban:
12. Cadde, 212. Sokak No 3
3 Sancak Mahallesi,
Cankaya Ankara ;
Tel: +90 312 409 7000,
Fax: +90 312 441 2173

TÜRKMENISZTÁN

UNHCR képviselet
Türkmenisztánban:
40, Galkynysh Street 744013
Ashgabat;
Tel: +993 12 425 684,
Fax: +993 12 425 691

UGANDA

UNHCR képviselet
Ugandában:
PO Box 3813, Kampala vagy
Plot 18 Prince Charles Drive
Kololo Kampala;
Tel: +256 41 231 231,
Fax: +256 41 256 989

UKRAJNA

UNHCR területi képviselet
Ukrajnában:
PO Box 122 Kyiv 01015 vagy
32A, Sichnevogo Povstannya
Str. Kyiv 01015;
Tel: +380 44 573 9424,
Fax: +380 44 288 9850

ÜZBEGISZTÁN

UNHCR képviselet
Üzbegisztánban:
14 Mahmood Torobi Str
700090 Tashkent;
Tel: +998 71 120 68 93,
Fax: +998 71 120 68 91

VENEZUELA

Dél-Amerika északi részének
területi UNHCR képviselete:
Apartado Postal 69045
Caracas 1062-A Or Parque
Cristal, Torre Oeste Piso 4,
Oficina 4-4, 4-5 y 4-6 Av.
Francisco de Miranda

Urbanización Los Palos
Grandes Caracas;
Tel: +58 212 286 3883,
Fax: +58 212 286 9687

VIETNÁM

UNHCR képviselet a Vietnám
Szocialista Köztársaságban:
60 Rue Nguyen Thai Hoc Ba
Dinh District Hanoi;
Tel: +84 4 845 78 71,
Fax: +84 4 823 20 55

ZAMBIA

UNHCR képviselet
Zambiában:
P.O. Box 32542 10101
Lusaka vagy 17C Leopards
Hill Road Kabulonga 10101
Lusaka;
Tel: +260 1 265 619,
Fax: +260 1 265 914

ZIMBABWE

UNHCR képviseletvezető
irodája Zimbabweban:
P.O. Box 4565 Harare vagy
2nd Floor, Takura House 67-
69 Union Avenue Harare
Tel: +263 4 793 274
Fax: +263 4 708 528

EGYESÜLT NEMZETEK (New York)

UNHCR iroda New Yorkban:
PO Box 20 Grand Central
New York NY 10017 vagy
220 East 42nd Street Suite
3000 New York NY 10017;
Tel: +1 212 963 00 32,
Fax: +1 212 963 00 74

